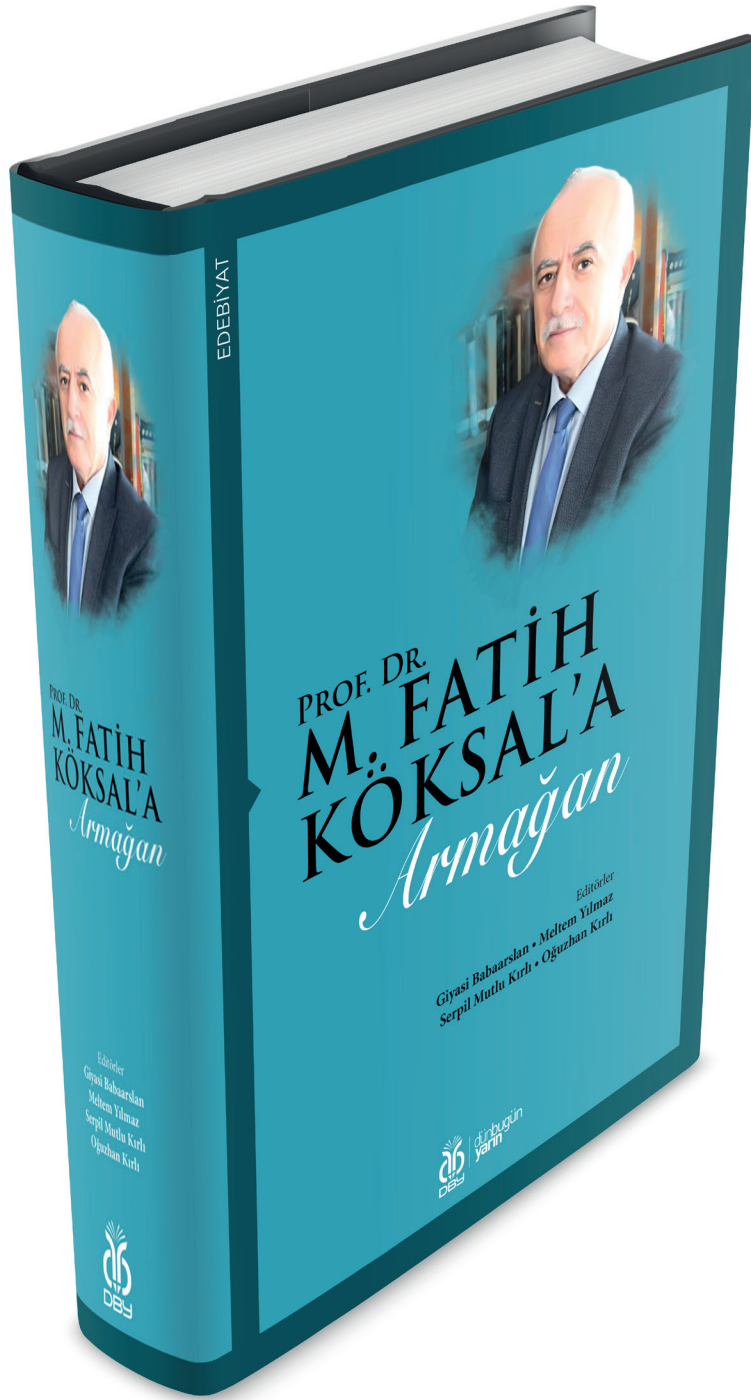

PROF. DR.
**M. FATİH
KÖKSAL'A**
Armağan

Editörler
Giyasi Babaarslan • Meltem Yılmaz
Serpil Mutlu Kırılı • Oğuzhan Kırılı

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 206
Edebiyat: 94

ISBN 978-625-7471-53-4
Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: Ankara, 2021

Editörler:
Giyasi Babaarslan-Meltem Yılmaz
Serpil Mutlu Kırılı-Oğuzhan Kırılı

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Dizi Editörü:
Furkan Öztürk

Kapak/Mizanpaj:
Ahmet Hilmi Çuhadar

Baskı/Cilt:
Vadi Grafik Tasarım ve Reklam Ltd. Şti
Serhat Mh. 1420. Cd. No:58/5, 06378 İvedik Osb
Yenimahalle/Ankara Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan
/ Editörler: Giyasi Babaarslan, Serpil Mutlu Kırılı, Oğuzhan Kırılı, Meltem Yılmaz
İstanbul: DBY Yayınları, 2021.
1320 s. ; 16,0 x 24,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 206)
ISBN 978-625-7471-53-4
1- Edebiyat 2- Hatıra 3- Armağan

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İÇİNDEKİLER

Tarih-i Armağan	10
Ömür CEYLAN (Prof. Dr.)	
Takdim	11
Günay KUT (Emeritus Prof. Dr.)	
Meşhemmed Fâtiḥ'ün Amasya'dan İslâmbol'a Davetlerin Beyân İder	15
Ali İhsan ÖBEK (Prof. Dr.)	
Ön Söz	21
Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın Biyografisi	25
Meltem YILMAZ (Arş. Gör. Dr.)	
Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın Çalışmalarına Dair	37
Giyasi BABAARSLAN (Arş. Gör.)-Serpil MUTLU KIRLI (Öğr. Gör.) Enis YALÇIN (Doktora Öğrencisi)	
Der-Beyân-ı Ahvâl-i Ulemâ ve A'mâl-i Zurefâ-yı Türkiye	99
M. Fatih KÖKSAL (Prof. Dr.)	
FOTOĞRAF ALBÜMÜ	107
I. HATIRA YAZILARI	
Hayat Arkadaşım Fatih Bey	141
Aysel KÖKSAL	
Günümüzde Bir Süleyman Nazif	149
Nâzım H. POLAT (Prof. Dr.)	
Gardaş! Akşam Bizdeyiz	157
Salahaddin BEKKİ (Prof. Dr.)	
Arkadaşım, Kardeşim, Dostum Mehmet Fatih Köksal	165
Namık ASLAN (Dr. Öğr. Üyesi)	

Dost, Ağabey ve Hoca: Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal.....173 Orhan KURTOĞLU (Prof. Dr.)	173
Fetihname-i Constanța.....177 Ali İhsan ÖBEK (Prof. Dr.)	177
Fatih Köksal İçin185 Doğan KAYA (Dr.)	185
Der-Beyân-ı Evşâf-ı Tedsîs-i Hâce Mehemmed Fâtiḥ ü Hem Sebeb-i Te'lif-i Gâzel-i Tenkîd...187 Ashlan KARAGÖZ HAZNEDAROĞLU (Doktora Öğrencisi)	187

II. BİLİMSEL YAZILAR

Yavuz Sultan Selim'in Bir Nazire Gazelini İnceleme.....193 Gülçiçek AKÇAY (Doç. Dr.)	193
Süleymaniye Kütüphanesi Zühdü Bey '607' Numaralı Nazire Mecmuasının MESTAP'a Göre Tasnifi.....211 Şerife AKPINAR (Doç. Dr.)	211
Bılaçlı Ebubekir Nâci ve Dürr-i Manzûm Adlı Mevlidi233 İsmail Hakkı AKSOYAK (Prof. Dr.)	233
Sultan Sencer Dönemi Bir Türk Şairisi: Mehsiti-i Gencevi.....265 Sadık ARMUTLU (Doç. Dr.)	265
19. Yüzyıl Niğde Bölgesi Şairlerinden Âşık Hüdâi ve "Şifâi ile Selvihan Hikâyesi" Üzerine291 Namık ASLAN (Dr. Öğr. Üyesi)	291
Mecmuaların Edebiyat Tarihine Katkısına Bir Örnek: Küşâdî ve Şiirleri.....307 İncinur ATİK GÜRBÜZ (Doç. Dr.)	307
Bilmek istersen nedür âlemde eşyâdan garaz: "Garaz" Redifli Gazellerden Hareketle Divan Şiirinin Anlam Dünyası.....325 Bünyamin AYÇİÇEĞİ (Doç. Dr.)	325
Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri'nde Alıntı Sözler ve Kavram Alanı349 Çağla BARİKAN TOPÇİ (Arş. Gör.)	349
Bir Mecmû'anın Işığında İbrâhim Ziver'in Nazireleri367 Özlem BATĞI AKMAN (Dr. Öğr. Üyesi)	367
Seyyid Vehbi'nin Görev Talebine Dair Manzum Bir 'Arz-ı Hâli.....377 H. Dilek BATİSLAM (Prof. Dr.)	377
Âşık Veysel'in Esmâ Hanım'la Evliliği ve Yaygın Bir Fakelore Örneği Olarak Ayakkabı Öyküsü .. 389 Salahaddin BEKKİ (Prof. Dr.)	389

Hasan Ali Toptaş'ın Uykuların Doğusu Adlı Eserinde Yazma Sanatına Dair Düşünceler403 Berna CIVALIOĞLU SEVİNDİK (Dr. Öğr. Üyesi)	403
Hecri Divânı'nda "Aşk"ın Kavram Alanı Üzerine411 Harun COŞKUN (Arş. Gör.)	411
Türk Dünyası Bütünleşmesi ve Konuşmanın Etnografyası Bağlamında Atasözleri.....427 Özkul ÇOBANOĞLU (Prof. Dr.)	427
Amasyalı Mustafa Vâzih ve Tütü-i Vâzih Adlı Farsça Öğretimine Dair Mesnevisi.....441 Ahmet DOĞAN (Prof. Dr.)-Giyasi BABAARSLAN (Arş. Gör.)	441
Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Süleymân-nâme'si493 Ramazan EKİNCİ (Doç. Dr.)	493
Klasik Türk Şiirinde "Kılıç Bıçak Olmak" Deyimi Üzerine509 Kamil Ali GIYNAŞ (Doç. Dr.)	509
Yusuf Ziya Paşa'nın Efkârını Terennüm yahut Müniri'nin Ferah-nâme'si.....515 Mehmet Akif GÖZİTOK (Doç. Dr.)	515
Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesindeki 10048 Numaralı Şiir Mecmuasının MESTAP'a Göre Tasnifi541 Mehmet GÜRBÜZ (Doç. Dr.)	541
Başkurt Destanlarında İşlevsel Bir Nesne "Kamçı".....575 Cavit GÜZEL (Dr. Öğr. Üyesi)	575
Taşlıcalı Yahyâ ve Cinâni'nin "Turunç" Redifli Gazelleri.....589 Osman HORATA (Prof. Dr.)	589
Türk Edebiyatında Ebû Müslimnâme Geleneği ve Hızır Şeyyâd'ın Ebû Müslimnâme'si601 Mevlüt İLHAN (Dr. Öğr. Üyesi)	601
Tıbb-ı Nebevî Metinlerine Kaynaklık Eden Hadislerin Türkçe Tıp Kitaplarında Kaynak Olarak Kullanılması Üzerine615 Sibel MURAD (Doç. Dr.)-Mücahit KAÇAR (Prof. Dr.)	615
Peyami Safa'nın Server Bedi İmzasıyla Yazdığı Bir Roman: Zıppıktılar645 Beyhan KANTER (Prof. Dr.)	645
Osman Yüksel Serdengeçti'nin Şiirleri Üzerine Bir İnceleme659 M. Fatih KANTER (Prof. Dr.)	659
Türkistân'da Yazılan İlk Kadın Şairler Tezkiresi: Fahrî-i Herâtî'nin Cevâhirü'l-'Acâyib'i.....671 Ahmet KARTAL (Prof. Dr.)	671
Halk Kültüründe Tevriye717 Doğan KAYA (Dr.)	717

Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP) Veri Tabanı, Projede Geline	
Nokta ve Hedefler	729
Oğuzhan KIRLI	
Unutulmuş Bir Şair, Bilinmeyen Bir Eser: Esîrî ve Hüsâm-nâme Adlı Manzum	
Hac Seyahat-nâmesi	737
Ozan KOLBAŞ (Dr.)	
Bir Sa'd Bin Ebû Vakkâs Hikâyesi: Hâzâ Kitâb-ı Sa'd-ı Vakkâs	757
Hanife KONCU (Prof. Dr.)	
Bir Latife Kaynağı Olarak Râhatü'l-ervâh	803
Fatih KOYUNCU (Doç. Dr.)	
Karamanlıca Divân-ı Tâlib'den Seçilmiş Şiirler	829
M. Sabri KOZ	
Türk Romanında Kahramanlık	849
Fazlı KÖKSAL	
Divân Bahçesinin Erken Solan Çiçeği: Vâsık-zâde Erşed ve Divân'ı	861
Orhan KURTOĞLU (Prof. Dr.)	
Bir Bürokrat-Şaire Yazılmış Şiirler Seçkisi: İzzet Ali Paşa Mecmuası	877
Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ (Prof. Dr.)-Naqihan GÜR (Doç. Dr.)	
Ebubekir Nâci'nin Dürr-i Manzûm İsimli Mevlidi	935
Rifat KÜTÜK (Prof. Dr.)-Nilay KINAY ÇİVELEK (Dr. Öğr. Üyesi)	
Son Dönem Osmanlı İstanbul'unda Azerbaycanlı Bir Aydın: Muallim Fezyî Efendi	975
Vüsale MUSALI (Prof. Dr.)	
Şairin Adı Yok: Klâsik Türk Şiirinde Mahlas Kullanmayan Şairler	999
Serpil MUTLU KIRLI (Öğr. Gör.)	
Yahya Kemâl'in Şiir Dilinde Türkçe Yabancı Kelime Kullanımı [Ne Türkçedir Ne Değildir -3	
Türkçeyi Şiirle İnşa Edenler -2]	1025
Ali İhsan ÖBEK (Prof. Dr.)	
'Ahmet Rasim Kitaplığı 1 İlk Sevgi' Yayımlında Görülen Sorunlar ve Sebepleri Üzerine	1059
Kenan ÖZÇELİK (Dr. Öğr. Üyesi)	
Aziz Mahmut Hüdâyi'nin Tarikatnâme'sinde Dil ve Üslup	1077
Nevzat ÖZKAN (Prof. Dr.)	
Garib-nâme'ye Göre XIV. Yüzyılın Anadolu'sundaki İdâri Hayat	1089
Nuran ÖZTÜRK (Prof. Dr.)	
Mir 'Ali-şîr Nevâyi'nin Osmanlı Padişahı I. Selim'in Gazelleri Üzerindeki Etkisi	1105
Benedek PÉRİ (Prof. Dr.)	

Mesleki Fütüvvetnâmeler Üzerine Bir Değerlendirme	1117
Mehmet Saffet SARIKAYA (Prof. Dr.)	
Bir Aruz Uygulaması Olan Meddin El Yazmalarında Hareke veya Harfle Gösterilmesi ve	
Medli Sözcüklerin Çeviri Yazıda İmlası	1129
Bünjamin TAŞ (Doç. Dr.)	
Yünus'a Tapduk u Saltuk u Barak'dan (mı)dur Nasîb? Metinler ve Tarihi Kaynaklar Işığında	
Yünus Emre-Barak Baba İlişkisi	1147
Orhan Kemâl TAVUKÇU (Prof. Dr.)	
Edebi Eserlerin Dünyası ve Eski Edebi Metinlerimizi Okuyup Anlama Üzerine	
Bir Değerlendirme	1161
Mertol TULUM (Prof. Dr.)	
Bir Hoyratın Türkçesi	1171
Vahit TÜRK (Prof. Dr.)	
Peyami Safa'nın Romanında Bir Eksen Kayması: Cumbadan Rumbaya'da Doğu-Batı Uzlaşısı ..	1179
Güler UĞUR MELİKOĞLU (Arş. Gör.)	
Bâki'nin Gazellerine Redif Üzerinden Bir Bakış	1193
Yağız YALÇINKAYA (Dr. Öğr. Üyesi)	
Hasîbi Mahlaslı Rüstem Paşa-zâde Hüseyin Efendi'nin Mısır'dan İstanbul'daki Yârâna	
Gönderdiği Manzum Mektubu	1207
Sadık YAZAR (Prof. Dr.)	
Klasik Türk ve Fars Şiirlerinde Ortak Bir Deyim: Rîş-hand (Sakalina Gülmek)	1265
Ozan YILMAZ (Prof. Dr.)	
Nazar Pratiklerinde Üzerliğin Kullanımına Dair Bazı Düşünceler	1277
Meltem YILMAZ (Arş. Gör. Dr.)	
Osmanlı'da Kıımız	1311
Hasan YÜKSEL (Prof. Dr.)	

Târîh-i Armağân

Ömür CEYLAN*

Bundan altmış yıl mukaddem feth için ilm kal'asın
Geldi bir Fâtih ki esb-i ilm anunla gemlenür

Şöyle benzersiz yaratmış Hak Te'âlâ fitratın
Bulsa Cem'le Cemenür hem Rüstem'e Rüstemenür

Himmetinden oldu âbâd hayli mekteb medrese
Lutf u cûdun görse şâyed Bermekî ebkemlenür

Hıdmet etmiş nesl-i peygamber için bin şevk ile
Rûz-ı mahşer dide-i şâh-ı rüsûl de nemlenür

Gölgesinden müstefiddür yazmalar mecmû'alar
Olsa mahrûm gayretinden Yâ Kebîkeç semlenür

Şâ'ir-i nâdîdedür hem etseler şî'rin taleb
Geh Nedîm'e nazlanur gâh Bâkî'ye vermemlenür

Eksik olmaz bardağından çay denen iksîr-i aşk
Gâlibâ dil hânesinde nâr-ı gamla demlenür

Bunca yıl ahhâbınun derdiyle dökmüş gözyaş
Minnet-i ahhâbı da şol tuhfede şebnemlenür

Öyle *bir haşme*le çıkmış kim gören lebbeyk okur
Armağân-ı Fâtih'in her katresi zemzemlenür {2021}

* Prof. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, divansiiri@gmail.com.

Takdim

Günay KUT*

Mehmet Fatih Köksal, 1961 doğumlu. Benim, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne asistan olduğum yıl. Tam 60 yıl öncesi. Bu 60 yıl içinde bizim sahada pek çok öğrencim oldu. Ayrıca derslerim her öğrenciye açık olduğu için dışarıdan da pek çok genç ve meraklı öğrenci derslerime katıldı. Fatih, onlardan biri değil; ancak hem uzun zamandır hem de yakından tanıdığım bir meslektaşım. Onu hangi yıl tanıdığımı hatırlamıyorum; ama sanki çok eskiden tanıyorum ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde tanışmış olabileceğimizi anımsıyorum. Mesleğine saygılı olduğu kadar, onu çok seven öğrencileriyle yakından ilgilenen, kitap meraklısı, çok güzel bir yazma koleksiyonu olan ve yayımladığı ciddi makaleleri ve eserlerini ilgiyle izlediğim biri Fatih. Bütün bu hasletlerin yanı sıra ailesine bağlılığı ve çocuklarına düşkünlüğü de takdire şayandır.

Akademik hayatının seyrine bakacak olursak; lisansını Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1988 yılında bitirir. Yüksek lisans tezini mezun olduğu üniversitede Yenipazarlı Vâli'nin *Hüsn ü Dil* adlı alegorik eseri üzerine yapar ve 1996 yılında bu çalışmasını başarıyla sonlandırır. Mezun olduğu 1988 yılı ile 1996 senesi arasında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretmen olarak çalışmaya başlar. 1996 yılında araştırma görevlisi olarak Cumhuriyet Üniversitesi'ne intisap eder. Bu arada yayın hayatına da çoktan girmiştir: İlk kitabı *Kayserili Divan Şairleri* adlı eserini 1998'de; yine aynı yıl Hasan Yüksel ile birlikte *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakîbü'l-eşraf*

* Emeritus Prof. Dr. (Emekli, Boğaziçi Üniversitesi).

– Ahmed Rif'at, *Devbatü'n-nukabâ* adlı çalışmasını da Sivas'ta yayımlar. Bu arada edebiyatımızda *Mecma'u'n-nezâir* adıyla bilinen Edirneli Nazmî tarafından kaleme alınan nazire mecmuasını da Hacettepe Üniversitesi'nde doktora tezi olarak çalışır ve 2001 yılında tamamlar. Bu mecmua edebiyatımızda belli başlı nazire mecmualarının içinde en kapsamlı olanıdır. M. Fatih Köksal, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ne yazdığı maddesinde Edirneli Nazmî'nin bu eserinde 357 şairin 5527 şiiri bulunduğunu, bunların 5490 tanesinin gazel 37'sinin de murabba olduğunu kaydetmektedir. Bu önemli nazire mecmuası üzerine yapılan çalışma ne yazık ki henüz basılmamış; ancak 2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından e-kitap olarak araştırmacılara sunulmuştur.

2002-2004 yılları arasında yardımcı doçent olarak Gazi Üniversitesi'nde kariyerine devam eder ve sahasıyla ilgili dersler vermeye başlar. 2004 yılından itibaren doçent olarak görev yapar, 2006 yılına kadar aynı kurumda çalışmalarına devam eder. Bu yıl içinde Ahi Evran Üniversitesi'nde çalışmaya başlar ve 2010 yılında profesör olur. 2016 yılında Amasya Üniversitesi'ne, emekliliğinin ardından 2019 yılında ise İstanbul Kültür Üniversitesi'ne geçerek çalışmalarını devam ettirir.

2003 yılında Derviş Hayâlî'nin *Ravzatü'l-envâr* adlı eserini, yine aynı yılda yüksek lisans tezi olan Valî'nin *Hüsn ü Dil* mesnevisini Kitabevi Yayınları'ndan İstanbul'da yayımlar. 2010 yılına gelinceye kadar *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*, *Sana Benzer Güzel Olmaz (Divan Şiirinde Nazire)* adlı eserlerini yayımlayan Köksal, bu arada 2003 yılından 2010 yılına kadar önemli makaleler yayımladığı gibi kitap editörlükleri de yapar.

Buraya kadar M. Fatih Köksal'ın çok detay vermeden profesör oluncaya kadar verdiği derslerin yanı sıra yaptığı yayımlardan söz ettim. Şimdi aklınıza şu soru gelebilir: “Niye profesör oluncaya kadarki çalışmaları?” 60 yıllık hocalık tecrübelerime dayanarak karar verdiğim bir şey var: Çoğu akademisyen, profesör oluncaya kadar belirli çalışmalar yapar ve belirli aşamalardan geçer; ancak bu belli aşamalardan, kısacası profesör olduktan sonra bir duraklama dönemine girer. Oysa yaptığı işe gerçekten gönül verenler üretmeye, eser vermeye, makale yazmaya devam eder. İşte M. Fatih Köksal, derslerine verdiği emeğin yanı sıra çok daha verimli olmaya çalışanlardan biridir. Onun için de kendisini çok takdir etmişimdir. Zaman zaman konuşmalarımızda onun heyecanını ve bu heyecanın yanında çalıştığı konulardaki ciddiyetini gördükçe çok seviniyorum. Benim bu yoldaki örneğim Orhan Şaik Gökay olmuştur. Bu nedenle M. Fatih Köksal'da bu heyecanı ve bu ciddiyeti görmek benim için çok kıymetlidir.

Şimdi M. Fatih Köksal'ın profesör olduktan sonraki çalışmalarına bakalım ve bu arada tabii öğrenci yetiştirdiğini de unutmayalım: 2010-2016 yıllarını da Ahi Evran Üniversitesi'nde geçirir. Kırşehir Valiliği Yayınları arasından 2008 yılında çı-

kan önemli bir çalışma da gerçekleştirir: *Kırşehir Müzesi'ndeki Ahilik Belgeleri: Ahi Şeceranemeleri, Beratlar, Vakfiyeler* adlı çalışmayı Orhan Kurtoğlu, Hasan Karaköse ve Özer Şenödeyici ile birlikte hazırlayarak Kırşehir'de yayımlar. 2012 yılında Kesit Yayınları'nca yayımlanan *Klasik Dönem Osmanlı Nesri* ise divan edebiyatımızdaki nesrin gelişimini göstermesi bakımından önemlidir. Bu çalışma Ahmet Kartal ve Cihan Okuyucu'nun katkılarıyla hazırlanmış olup ilk baskısı 2009'da, genişletilmiş üçüncü baskısı ise 2011 yılında Kesit Yayınevi tarafından yayımlanır. 2011 yılında *Mevlid-nâmê'yi* neşreder. 2012 yılında *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori* (İkinci baskısı 2017) adlı eserini yayımlar; bu çalışması da şimdiye kadar bu konuda makale ve tenkitler yazılmışsa da var olan ihtiyacı karşılaması bakımından önem taşır. Kısacası M. Fatih Köksal, 2017 yılından sonra kimi eserlerini ortak yazarlarla paylaştıysa da ilk eserinin basımı olan 1998 yılından 2021 yılına kadar toplam 26 eser üzerinde çalışmış ve bu çalışmalarını hayata geçirmiştir.

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın bir iki etkinliğinden de söz etmem gerekir. Ahi Evran Üniversitesi'ndeyken Kırşehir Valiliği'nin katkılarıyla 2013 yılında “Âşık Paşa ve Anadolu'da Türkçe Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu” başlıklı bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıya konuşmacı olarak Âşık Paşa üzerine kitap ve makale yayımlayan akademisyenler davet edilmiş ve sempozyum bildirimleri ise yine Kırşehir Valiliği tarafından yayımlanmıştır. Daha sonra Amasya Üniversitesi'ne geçen M. Fatih Köksal kolları sıvamış ve Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi adıyla 2016 yılında bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Sonrasında İstanbul Kültür Üniversitesi'ne geçince de ayağının tozuyla dergiciliğine devam etmiş ve 2020'den itibaren *Kültür Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* adlı bir dergi yayımlamaya başlamıştır. Bu derginin Türk dili ve edebiyatı araştırmalarını içermesi bakımından önemi ortadadır.

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP) adlı son derece önemli çabasından da bahsetmek gerekir. Projenin hedefi, öncelikli olarak şiir mecmualarının, nihaî olarak da edebiyatla ilgili -cönkler de dahil olmak üzere- bütün mecmuaların ayrıntılı tasnif ve dökümlerinin ortaya koyulmasıdır. Bu konu, şahsî tecrübelerime de dayanarak söyleyebilirim ki son derece önemlidir. Tek nüsha olduğu düşünülen veya bilinen ama bulunamayan eserlerin mecmualar içinde karşımıza çıkması mümkün olduğu gibi bu projeye pek çok şiirin, şairin ve eserin ortaya çıkacağı da aşıkardır.

Son olarak sahamız için çok önemli bir yayınından söz etmeden geçemeyeceğim: M. Fatih Köksal'ın en önemli özelliklerinden biri de çok iyi bir yazma eser koleksiyonuna sahip olmasıdır. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde görev yaptığı sırada daha önce de bahsettiğim Âşık Paşa ile ilgili düzenlediği sempozyuma ben de bir tebliğ ile

katılmışım. Bu arada Fatih, beni ve eşimi evine davet etmişti. O zaman yazma koleksiyonunu görmüş ve kimilerini karıştırmışım. Sıcakkanlı ve sevimli kızı Zehra'yı da çok sevmişim. Çok güzel ve sıcak bir ortamda birkaç saat birlikte olmuştuk. İşte o zaman M. Fatih Köksal'ın nasıl bir araştırmacı olduğunu da anlamışım. Kendisiyle birlikte, yazma eserleri kataloglama özelliklerini bilen ve benim de çalışmalarını takip ettiğim Mücahit Kaçar ve Mevlüt İlhan ile müştereken kendi yazmalarının bir katalogunu *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu* adıyla 2018 yılında yayımlamıştır. Katalog'da yer alan koleksiyon 344 cilt yazmayı, kimilerinde birden fazla eser olması itibarıyla 497 yazma eseri ihtiva etmektedir. Bu sayı, İstanbul'da bulunan yazma eser kütüphanelerimizdeki bazı koleksiyonlarda yer alan eserlerden bile daha çoktur. Türkiye'de hâlâ yazma eserlerin satılıp alındığı bilinmekte, M. Fatih Köksal da buldukça yazma eser almaya devam etmektedir. Halkımız, ecdadından kalan bu eserleri çeşitli nedenlerle ya sahaflara ya da yeri geldikçe resmî kurumlara, örneğin Türkiye Yazma Eserler Kurumu'na satmaktadır. M. Fatih Köksal'ın da katalogu yayımlandıktan sonra koleksiyonuna epey yazma eser eklediğini bizzat kendisinden dinlemişim. Tabii ki M. Fatih Köksal'ın kütüphanesindeki yazmalar gün geçtikçe çoğalmakta, kimilerini de bizlere bildirme cömertliğini göstermektedir. Cömertlik diyorum; çünkü çoğu kitapsever bilir ki var deyip de göstermez.

Sonuç olarak M. Fatih Köksal'ın pek çok telif kitabı, ulusal ve uluslar arası hakemli dergilerde yayımlanmış makaleleri, bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında yayımlanan tebliğleri, çeşitli ansiklopedilerde (Ahilik, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Atatürk Kültür Merkezi, Türk Dünyası Edebiyatçılar, Yazarlar ve Şairler Ansiklopedisi, TDV İslâm Ansiklopedisi) yayımlanmış ansiklopedi maddeleri bulunmaktadır. M. Fatih Köksal gerçekten ciddi çalışan bir akademisyen olmakla ve bunca yayın yapmakla birlikte öğrencileriyle ilgilenen ve özellikle master ve doktora öğrencileri ile baş başa çalışmayı düstur edinen, gerek bibliyografik açıdan verdiği bilgilerle gerekse eldeki metnin kurallara uygun şekilde okunup değerlendirilmesi hususunda öğrencisiyle zaman geçiren bir hocadır. Rahmetli hocam Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın yaptığı gibi vaktini öğrencisine ayırarak ciddi bir doktora babası gibi çalışan gerçek bir akademisyendir.

Tüm bunların, bütün bu çabaların yanı sıra eşi Aysel Hanım'la kurdukları yuvanın aile babasıdır ve biri kız diğeri erkek iki çocuk sahibidir. Mutludur ve mutluluğunun bu çalışma ve üretme azminden bellidir. Eminim, kızı Zehra da babasının yolunda yürüyecektir.

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'dan çalışmalarını hayatı boyunca devam ettirmesini dilerim...

Meḥammed Fātih'ün Amasya'dan İslābol'a Da'vetlerin Beyān İder

HÜZÜLİ¹
[Divan Ozanı]

I

Der Beyān-ı

Mu'āşaka-i Şehzāde Mehmed ü Misket Hātun

1. *Yavuḳluyduḳ Amasya'yla
İraḡh anca et tırnaḡ*
2. *Biyā Ferhād bībīn ırḡād
Canik yā Bisütünist dāḡ²*
3. *İkiz ḡardeş Prizren'le
Çiçekdür ḡardelen zambaḡ*
4. *Ḳurarduḳ ḡaş meclisler
Bahārın dōrt ḡaraf çār bāḡ*
5. *Yaparduḳ ḡaḡda geh piknik
Gehi sayvanda geh çardaḡ*

1 Ali İhsan ÖBEK (Prof. Dr.).

2 A) Nüsha farkı: Canik çist Bisütün er dāḡ. B) Tercüme: 'Ferhat! Sevgili ırğadım! Sana zahmet gelir misin?! Aşkın yanardaḡı Canik mi Bisütün mu?!'

Ön Söz

*Ben ol kişiye derim cihânda fâlih
Akvâli sahib olur 'amelde sâlih
Hakdan dilerim tab'ına "cevdet" gelsin
"Tebrik ederim seni Muhammed Fâtih"¹*

(Haydar Ali Diriöz)

Akademide bir edebiyat talebesi için en büyük şans, bu zorlu yolda beraber yürüyebileceği mahir bir kılavuza denk gelmektir. Bu bağlamda M. Fatih Köksal, öğrencilerine ayırdığı özel ilgisi yönünden müstesna bir bilim insanıdır. Doymak bilmeyen ilim iştahı, öğretme hususundaki titiz ve kararlı tavrı, ders dışı sohbetlerde bile araya sıkıştırdığı kırıntılar ile öğrencisinde farkındalık yaratması, kimi zaman anlattığı fıkralar veya başından geçen bazı komik olaylarla derse neşe katması gibi birçok husus, bütün öğrencilerinin bir çırpıda sayıvereceği hasletleridir. Öyle sanıyoruz ki onu tanıyan bir kişi büyük bilim insanlarına mahsus meziyetleri bir anda temaşa eder: İlmî derinlik, Ali Emiri Efendi'nin kitap ama özellikle yazma kitap düşkünlüğünün çağımıza taşan tezahürü, bitmeyen bir enerji, kolay kolay taviz vermediği disiplini, sonsuz bir öğrenme merakı, hataya geçit vermeyen konsantre bir dikkat... "Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz" bercestesindeki âyine-i mücellâdır, M. Fatih Köksal. O, ilmî şahsiyeti yanında hiçbir şahıs, kurum ve/veya devletluya eyvallahı olmayan, haksızlığa asla rıza göstermeyen bir duruşa sahiptir. Onun bir yönü de Türklüğe aşk ile bağlı olmasıdır. Fakat bu bağlılık, nümâyışten beslenen hamasi ve medyatik bir Türklüğe değil; ilim irfanla mezcedilmiş, kültür ve um-

¹ M. Fatih Köksal'ın 2001 yılında doktor unvanını almasına hocası Haydar Ali Diriöz Bey tarafından düşürülen miladi tarihtir.

ran Türkçülüğüdür. Bunu; Ahilik, fütüvvetname, velayetname, mevlit metinlerini sıradan bir neşir konusu olarak değil, Türk kültürünün önemli karekodları olarak yorumlamasından da anlamak mümkündür.

M. Fatih Köksal'ın en önemli hassasiyetlerinden biri de ısrarla sürdürdüğü Türkçecilik şuurudur. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte dünyanın her yerine bir tuş uzaklığında olduğumuz bir gerçektir. Bu yakınlığın kültürel etkileşimi hızlandırdığı da bilinen bir durumdur. Etkilenmenin böylesine hızlı gerçekleştiği bir ortamda, dilimize yeni unsurların dâhil olması da kaçınılmazdır. Bu meyanda başka dillere kör bakmak değil, söz konusu dillerden dilimize geçen kelimelere dil ve söyleyişimize uygun muadiller bulmak bahsettiğimiz şuurun temelidir. Örneğin M. Fatih Köksal, Türk Dil Kurumu tarafından "mail" kelimesinin "e-posta" şeklinde Türkçeleştirilmesini uygun bulmayarak onun yerine "ileti" sözünü yeğlemiştir. Yine son zamanlarda hem yaşamımızı hem de dil gündemimizi bir hayli meşgul eden "selfie" kelimesinin muadili olan "özçekim" tabirinin mucidi M. Fatih Köksal'dır. Yine "fulleme(k)" kelimesi için önerdiği "tümleme(k)" de M. Fatih Köksal'ın söz konusu dikkatinin bir ürünüdür. Onun bu kadarla sınırlı olmayan çabası, dilimizin geleceği üzerine mesai harcadığının da açık bir göstergesidir.

Akademide, değerli eserler ortaya koymuş ve bir ya da birden fazla disiplinde önemli katkılar sunmuş bilim insanlarını armağan kitapla anmak gibi güzel ve anlamlı bir gelenek vardır. Bizi böyle bir tuhfe hazırlama noktasında harekete geçiren ve bir araya getiren temel saik, M. Fatih Köksal'ın; hocalığı, yardımseverliği ve insanlığı ile hem akademik yolculuğumuzda hem de gönül dünyamızda çok önemli tesirler bırakmış olmasıdır. Lisans ve/veya yüksek lisans döneminden itibaren tanımakla müşerref olduğumuz M. Fatih Köksal, sadece hocamız değil; yeri geldiğinde müşfik bir baba, yeri geldiğinde tecrübesiyle zihnimizi aydınlatan bir bilgedir. Dolayısıyla bu hatıra kitabı yalnızca üzerimize düşen mesuliyetin ifası değil, onun rahle-i tedrisinden geçme bahtiyarlığına erişmiş olmanın vermiş olduğu iştiağın bir cüzü olarak da görülebilir. Zira şahsiyeti, insanlığı, ilim adamlığı, ortaya koyduğu çalışmalar ve yetiştirmiş olduğu öğrenciler nazarıdikkate alındığında bir hatıra kitabının sınırları dâhilinde yapılan bu teşekkür, deryaya katre sunma nispetindedir.

Hocanın emeklilik kararı alıp çalışmalarına İstanbul Kültür Üniversitesi bünyesinde devam edeceğini öğrendikten bir müddet sonra birbirimizle iletişim kurarak fikir alışverişinin akabinde hazırlıklara başladık. Bu minvalde ailesi ve dostları ile yakın çevresindeki bütün hocalara gerek bizzat görüşerek gerekse elektronik davetiye (ileti) ile ulaşmaya gayret ettik. 5 Nisan 2021 tarihinde yaptığımız duyurudan

sonra çok güzel geri dönütler aldık. Bu dönütler, çıktığımız yolun ne kadar kıymetli olduğunu daha iyi idrak etmemizi sağladı. Makale başlıklarının bildirim için 1 Haziran 2021; metinlerin/makalelerin son gönderim tarihi için de 1 Eylül 2021 tarihlerini belirledik. Elinizdeki kitaba gerek hatıra yazısı gerekse bilimsel yazı/makale gönderen hemen bütün hocalarımız belirtilen tarihlerde çalışmalarını gönderdiler. Akabinde, gelen yazıların editoryal okumaları yapıldıktan sonra düzeltme yapılması gerekli görülen yazılar, ilgili noktalara işaret edilerek yazarlarına gönderildi. Bu sayede yapılacak düzenlemelerin bizzat yazarları tarafından görülmesi sağlanmış oldu. Yayıma hazırlık sürecinde, olabildiğince yazarlarla iletişim hâlinde kalmaya ve böylece olası hataları en aza indirebilmeye azami gayret gösterildi. Bu meyanda transkripsiyonlu metinlerin yer aldığı çalışmalarda yazarların tercihleri üzerinde herhangi bir değişiklik/düzenleme yapılmadı.

Armağan'da yer alan çalışmalar, Klasik Türk Edebiyatı ağırlıklı olduğu için "İçindekiler" bölümünde konu veya alan tasnifine gidilmemiştir. Kitapta, Klasik Türk Edebiyatından sonra sırasıyla Türk Halk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Türk Dili ve Ahilik alanlarında kaleme alınmış bilimsel yazılar bulunmaktadır.

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan, hocamızın biyografisi ve çalışmalarının yer aldığı bibliyografya kısmı ile "Hatıra Yazıları" ve "Bilimsel Yazılar" başlıklı iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde on bir adet hatıra yazısı yer almaktadır. Bunlardan ilki hocamızın değerli eşi Aysel Köksal'a, diğerleri akademide tanıştığı ve tanışıklığın ötesinde zamanla aralarında dostluk, kardeşlik gibi ilişkiler geliştirdiği akademisyenlere aittir. İkinci bölümde, çoğunluğu gönderilen davet mektubuna icabet eden akademisyenlerin bilimsel nitelikteki yazıları yer almaktadır. Bilimsel yazılar, yazarların soyadlarına göre alfabetik sıralanmıştır.

Klasik Türk Edebiyatı sahasındaki yazıların genel olarak metin neşri ve şerhi, mecmualar, mesneviler, divanlar, nazire geleneği, şair biyografileri, dil ve üslup incelemesi, metin eleştirisi, Türk aruzu, mevlidler, belagat, deyimler gibi konularda kaleme alındığı görülmektedir. *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan* kitabı içerisinde metinleri ilk kez burada yayımlanacak olan ve Klasik Türk Edebiyatına kaynaklık edecek mahiyette pek çok değerli çalışma yer almaktadır. Ayrıca M. Fatih Köksal'ın özel çalışma alanlarından olan mecmualar üzerine yapılmış 6 adet çalışma bulunmaktadır. Bunlardan özellikle 2 tanesi MESTAP tablosu içermektedir. Türk Halk Edebiyatı sahasındaki yazılar tevriye, cönk, atasözleri, üzerlik (sipend), kamçı ve Âşık Veysel'in Esmâ Hanım'la evliliği sürecindeki gerçek kabul edilen yanlışlıklar gibi konular etrafında teşekkül etmiştir. Yeni Türk Edebiyatı sahasındaki yazılar

ağırlıklı olarak eserlerindeki görüşlerinden hareketle yazar ya da şair incelemelerine dayanmaktadır. Yine Ahilikle ilgili olarak meslekî fütüvvetnâmelerin değerlendirildiği önemli bir çalışmanın da bu kitapta yer aldığını belirtmek gerekir.

Sevginin vefa, değer, saygı ve emek gibi hasletleri olduğunu hocamızdan öğrendik. Editörler olarak en büyük ortak noktamız hocamıza duyduğumuz sevgi, saygı ve bağlılıktır. Bu *Armağan*'ı, hocamıza karşı beslediğimiz sevgi ve şükran duygularının mütevazı bir ifadesi olarak hazırlamış olmak bizler için ayrı bir mutluluk sebebidir. *Armağan* kitabının oluşumuna çalışmalarıyla destek veren hocalarımıza gönülden teşekkür ederiz. Ayrıca bu kitabın hazırlanmasında her zaman fikirlerine müracaat ettiğimiz Prof. Dr. Orhan Kurtoglu, Prof. Dr. Ömür Ceylan, Prof. Dr. Salahaddin Bekki, Prof. Dr. Ali İhsan Öbek hocalarımıza kalbî şükranlarımızı sunarız. Bütün gayretlere rağmen karşılaşılmış muhtemel hatalardan ve eksikliklerden dolayı hocamız ve değerli okurların affına sığınıyoruz. Bizleri ilmî ve manevi anlamda yetiştiren hocamıza, sevdikleri ve kitaplarıyla geçireceği hayırlı ve bereketli bir ömür diliyoruz.

Bu kitabın basım işlerini titizlikle gerçekleştiren İrfan GÜNGÖRÜR Bey'e ve DBY Yayınları çalışanlarına teşekkür ederiz.

Editörler
Aralık, 2021

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın Biyografisi*

Meltem YILMAZ**

Doğumu ve Çocukluk Yılları

M. Fatih Köksal, 30.07.1961 tarihinde mobilya ustası bir baba ve öğretmen bir annenin çocuğu olarak Kayseri'nin o zamanlar bucak (nahiye) merkezi olan Talas'ta doğar. Kiçiköy Mahallesi'ni Harman Mahallesi'ne bağlayan Kâzım Paşa Caddesi'nin Harman Meydanı'na yakın, eski evlerden birinde dünyaya gözlerini açan Köksal, birkaç sene sonra annesinin tayini nedeniyle ailesiyle birlikte Sarıoğlan'a gider. O günlerden, annesi sandığı bir kadına sarıldığını fark ettikten sonra hüngür hüngür ağlamasından başka bir şey hatırlamamaktadır. Sarıoğlan'dan sonra tekrar Talas'a taşınan Köksal ailesi, -şimdi yıkılmış bulunan- uzun yıllar ikamet ettikleri büyük tarihî konağa taşınır. Klasik bir Türk evi olan bu konak, zamanla ailelerin parçalanması sonucu duvarlarla bölünerek üç ayrı eve dönüştürülmüştür. Bu tarihî taş binada, ahşap oyma işçilikli şerbetlikler, zarlar ve tavan göbekleri bulunmaktadır.

M. Fatih Köksal'ın şüphesiz çocukluğuna dair pek çok hatırası vardır. Çocukluğunda -kendi ifadesiyle- çok haşarı olan Köksal, bu sebeple, anlatacaklarının günümüz çocuklarına iyi örnekler teşkil etmeyeceğini belirtmesine rağmen yapılan ısrarları kırmamış ve bizlere "*Şu iki olayı anlatırsam gerisini anlarsınız.*" diyerek iki anısını aktarmıştır. Bunlardan ilki şöyledir:

* Biyografi hazırlanırken Erciyes Üniversitesinde Nesrin Kınas tarafından 2008 yılında hazırlanan *M. Fatih Köksal Hayatı, Sanatı, Eserleri* başlıklı bitirme tezinden de yararlanılmıştır.

** Arş. Gör. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yilmazmeltem5@gmail.com.

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL'ın Çalışmalarına Dair

Giyasi BABAARSLAN*-Serpil MUTLU KIRLI**-Enis YALÇIN***

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL'ın Eski Türk Edebiyatı ile İlgili Çalışmaları

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın çalışmalarını tanıtıcı mahiyetteki bu yazının sonunda bibliyografik bilgiler ayrıca verileceği için burada anılacak çalışmaların sadece isimleri zikredilmekle iktifa edilecektir. Söz konusu tanıtım yapılırken ele alınacak çalışmalar aşağıdaki şekilde tasnif edilmiştir:

- I. Metin Neşri Çalışmaları
- II. Mecmua ve Cönk Çalışmaları
- III. Edebiyat Tarihi ile İlgili Çalışmaları
- IV. Çeşitli Eserler ve Edebî Metinler Üzerine Yapılan Çalışmalar
- V. Ansiklopedi Maddeleri
- VI. Kayserili Şairlerle İlgili Çalışmaları
- VII. Tenkit Çalışmaları

* Arş. Gör. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gysbabaarslan06@gmail.com.

** Öğr. Gör. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yaygın Öğretim Bölümü, serpilmk@anadolu.edu.tr.

*** Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, enesylcn18@gmail.com.

Der-Beyân-ı Ahvâl-i Ulemâ ve A'mâl-i Zurefâ-yı Türkiyye*

M. Fatih KÖKSAL**

İşbu bâb, ulemâ-yı devlet-i Türkiyyenün ahvâl ü a'mâlini bâhisdür.

Tavâif-i ulemânuñ kat'-ı merâtibleri hadden efzûn alâka-bahş olup ol makâmâtun her biri bir dâsitân-ı tavil mesâbesindedür. Şöyle kim: Bu merâtibün evveli *asistân*lıkdur. Bu lafız beyne'l-enâm dahi ma'lûmdur. Aslı *ast-istân*dur. Mürûr-ı zamân ile “t”nin sukûtu neticesi bu hâle gelmişdür. Burası pây-e ilmde rütbe-i ûlâdur. “Ast-istân” ta’bir olunması andandır. Kavs-i kazâ anlarun tîr-i heveslerin gâh âmâc-ı pûlâda geçürür, gâh hevâ muhâlefetiyle yabâna uçurur. Çarh-ı felek gâh hande ider bir münsif-i sine-sâfin eline düşürür, gâh künde ider bir sayyâd-ı bî-insâfin diline düşürür. Hûb âdemcikdürler, gayretkeş ü çilekeşdürler. Ammâ bu tâifenün bir garîb kârı ve andan mütevellid acîb efkârı vardur. Bunlara talebenün her sâl, çend bâr duhûl itdükleri imtihânlarda “gözetmenlik” nâm bir yumuş virürler. Bu gözetmenlik dinen şey *gözetmeñden* muharrefdür. Yani “*Gözetlemeyün, bırağun tullâb nice dilerse öyle ide!*” dimege gelür. Anlarun ekserisi de kelimenin ma'nî-i aslîsi ferâmûş olunmaya diyü bihakkın gayret iderler. El-hâsıl bu emrden bir kârları olmaduğı için ol vazîfeyi abûsu'l-vech icrâ ve *angâriye* add iderler. *Engâr*, Fârisiyyü'l-ibâre olup “nâ-tamâm iş” dimekdür. Bu zevâllular nezdinde “gözetmeñlik”, gir-çık

* Bu yazı 2006 yılında kaleme alınmıştır.

** Prof. Dr. İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mfkoksal@gmail.com.

Hayat Arkadaşım Fatih Bey

Aysel KÖKSAL

Mehmet Fatih Köksal, ilk olarak üniversitede karşılaştığım sınıf arkadaşım, can yoldaşım, eşim, çocuklarımla babası...

Fatih'in okul yıllarında başkalarından farklı yönleri vardı. Yaşı bizden büyüktü. Sınıfta herkes onu hem sever hem sayardı. Ama bu sevgi ve saygı yaştan çok onun "duruş"uyla ilgiliydi. Erkeklerin yanı sıra kız arkadaşlarımız da onu sınıfın ağabeyi, güvenilecek bir dost, erkek arkadaşlarımızın tabiriyle "üstad" olarak kabul ederlerdi. Sonradan öğrendiğimize göre Malatya'da Fizik, Erzurum'da Coğrafya okumuş ama her iki fakülteyi de bitirmeden Edebiyat'ta karar kılmış. Böylece onunla yolumuz o yıl yeni açılan Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde kesilmiş oldu.

Osmanlıcada bizden çok ilerideydi. Sanki zaten Osmanlıca bilen biriymiş gibi gelirdi bana ama öyle değildi. Bizimle birlikte öğreniyordu. Rahmetli Meserret Hanım Osmanlıca metinleri ona verir, tahtaya yazdırır, biz ona bakarak metni defterlerimize geçirirdik. Bazen hoca Latin harfli divanlar verir, Fatih onları da Arap harfleriyle tahtaya aktarırdı. O zamanlar fotokopi imkânı kısıtlı olduğu için sınavlarda da metinleri çoğunlukla Fatih tahtaya yazardı.

Sınıfımızın en gözde öğrencisiydi. Hocaların ona karşı özel ilgileri vardı. Osmanlıca yanında vezin bilgisi de çok iyiydi. Meserret Hocamız beyti okur okumaz veznini söyleyiverir, benim gibi noktayla çizgiyle uğraşmazdı.

Arkadaşlığımız sınavlarla başladı. Ben vasat bir öğrenci olarak yazdıklarımı tekrar tekrar kontrol ederek sınavın son dakikasına kadar beklerdim. Fatih her seferin-

141

Günümüzde Bir Süleyman Nazif

Nâzım H. POLAT*

Hepimizin, okuduğumuz günden beri hiç unutmadığımız ve unutamayacağımız yazılar vardır. Ben de şahıs portresi çizme örneği olarak farklılıkları müştereklerinden hayli fazla iki yazıyı, hücrelerime hakedilmiş vaziyette, hafızamda taşımaktayım. Evet, farklılıkları fazla; aralarında sözde geniş imparatorluktan, daralmakla birlikte gücü yoğunlaşmış millî devlete geçişin sağlandığı 10 yıllık zaman dilimi mevcut. Bundan dolayı birinde millî devletin yolunu millî gurur, haysiyet ve hassasiyetle inşa etme rüyası, diğesinde kavuşulan devletin millileşme yolunda yaptığı, yapacağı yeniliklerin işaretleri söz konusudur. Biri, bir olayı anlatırken, yaşananlardan dolayı yaşayanın portresini çizerken diğeri, muhatabının sihirli üslûbundan sıçrayan kıvılcımları avlayarak onun karanlıkta kalmış simasını aydınlatmaya, bize tanıtmaya çalışır. Ama hepsinden önemlisi biri sanat evreninin hayalle süslü bir kahramanı, öteki ise yalan dünyada gerçek adam olarak yaşamış hakiki bir kahraman... Sözü uzatmaya ne hacet; biri Ömer Seyfettin'in "Pembe İncili Kaftan"ındaki Muhsin Çelebi'yi anlatır; diğeri Ahmet Haşim'in sihirli kalem darbeleriyle, gergin ve keskin çizgilerle, hepimizin tanıyacağı bir ruh aynası hâlinde göz önüne serdiği "Son Şarklı" Süleyman Nazif'in portresidir. İkisinin ortak noktası, benim dünyamda, değerli dostum ve meslektaşım Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ı andıran çizgilerdir. Fakat daima Süleyman Nazif portresi galip olmak şartıyla...

149

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nazim.polat@hbv.edu.tr.

Gardaş! Akşam Bizdeyiz

Salahaddin BEKKİ

25 Haziran 2002 Salı günü yardımcı doçent olarak atandığım Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesinde göreve başlamak için öğleüzeri Kırşehir'e ulaştım. Bugün metruk bir hâlde kaderine terk edilen fakülte binasına girip ilk gördüğüm kişiye –şimdi kim olduğunu hatırlayamıyorum- Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne atandığımı söyleyince beni doğrudan o zaman bölüm başkanı olan Fatih Bey'in odasına yönlendirdi. Hoca, “Hoş geldin, uzun zamandır gelmeni bekliyorduk.” diyerek beni karşıladı. Göreve başlamayla ilgili gerekli evrakın doldurulması, bankada maaş hesabı açılması vs. derken akşam olmak üzereyken Fatih Bey, “Gardaş! Akşam bizdeyiz.” dedi. Hocam, hık mık, desem de akşam Fatih Beylerde kendimi yemek masasında buldum. Aysel Hanım, daha sonraları çok kere şahit olduğum üzere, “misafirimi memnun edebildim mi” tavrı içerisinde art arda ikramlarda bulunuyordu. O günlerde Ahmet Fevzi ile Fatma Zehra iki üç yaşlarında birbirleriyle tatlı bir mücadele içinde hayata hazırlanan ikiz çocuklardı. Şehit Üsteğmen Keramet'in Gök Bulvarı üzerindeki evin balkonunda yemeğimizi yedik. Başka ne vardı tam hatırlamıyorum ama yemeklerden biri balıktı. Neyse yemeğimizi yiyip çay sohbet derken kalkma vakti geldi. Ben öğretmenevine gitmeyi planlarken Hoca, “Hayır, bizde kalıyorsun.” dedi. Hocayı tanıyanlar bu ifadenin tonundan “Bir yere gitmene müsaade etmiyorum.” anlamını hemen çıkarırlar. İlk defa gördüğü birini evinde yatılı olarak misafir etmek / edebilmek hangi yüceliğin tezahürüdür sizce?

* Prof. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sbekki@gmail.com.

Arkadaşım, Kardeşim, Dostum Mehmet Fatih Köksal

Namık ASLAN*

Bizim Fatih Köksal ile neredeyse bir ömür arkadaşlığımız var. Hani, kardeşin kardeşe sıkıntısı olur, hiç abartmadan söylüyorum ki, bizim Fatih'le aramızda en ufak bir gönül kırgınlığımız dahi olmamıştır. Aslında bilenler bilir. Fatih, iki yüzü de keskin bıçak gibidir ama (belki benim mülayimliğimden diye bir övünme payı çıkartmış olayım) bizim gerçekten çok uyumlu bir arkadaşlığımız oldu ve şükür öyle de devam etmektedir. Kuşkusuz hatıralarımız pek çok ancak hoşça, çocukça izler taşıdığını düşündüğüm kimilerinden söz etmek isterim. 80 darbesi bizi çok kötü vermişti. Uzun zaman görüşemediklerimiz, kısa süreli tutuklananlar, her an tutuklanma korkusu yaşayanlarımız vardı içimizde. Bu dönemde daha bir yakınlaşmıştık. Evlerimiz de yakındı zaten. Rahmetli Erdem Amca çakmak çakmak gözlü, sert görünümüydü, ondan çekinirdik. Ama onu müthiş bir şekilde dengeleyen eşi emekli öğretmen Rahmetli Leman Teyze bambaşka biriydi. Fatih bizim gibi değildi. Evin tek çocuğu sayılırdı, evde kendine ait odası ve odasında kitaplığı bile vardı. Biz kalabalık bir aile olduğumuz için, bu durum beni acayip cezbederdi ve sık sık akşamları Fatih'in misafiri olurdu. Aslında sadece ben değildim ona misafir olan. Leman Teyze, Fatih'in tüm arkadaşlarını misafir etmiştir desem abartmış sayılmam. Yemek saati ise mutfakta onlarla birlikte yemeğimizi yer, Fatih'in odasında da çayımızı

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, namikaslan@ohu.edu.tr.

**Dost, Ağabey ve Hoca:
Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal**

Orhan KURTOĞLU

Prof. Dr. M. Fatih Köksal'la tanışıklığımız 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsündeki doktora eğitimimiz sırasında başladı. Yapılan sınavla doktora eğitimine üç kişi kabul edilmekle birlikte derslere ikimiz devam ediyorduk. Ben Kırşehir'den Fatih Hoca ise Sivas'tan geliyordu. Onun teklifi hocalarımızın da kabulüyle yaklaşık iki yıl süren derslerimize iki haftada bir katılabiliyorduk. Onun başarılarla dolu akademik hayatı benimkinin aksine hiç bir sekteye uğramadan devam etti ve dönem arkadaşlığı ile başlayan beraberliğimiz kaderin hoş bir tecellisi olarak doktora ve doçentlik sınavlarımda jüri üyesi olarak katılımıyla devam etti. Ders döneminde bulduğumuz her fırsatta, Ankara'ya her geldiğinde uğramayı adet edindiği sahalara ve Millî Kütüphaneye birlikte gider, satın alabildiklerimizi alır sahamızın temin edemediğimiz önemli kaynaklarını ise fotokopi ettirirdik.

Fatih Hoca, bir yandan Hacettepe Üniversitesindeki değerli hocalarımızdan birlikte ders aldığım dönem arkadaşım olmakla birlikte diğer yandan da kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli hocalarımdan birisi oldu. Bilhassa yollarımızın daha sonra öğretim üyesi olarak görev yaptığı Kırşehir'de kesişmesiyle birlikte Hoca'nın pozitif enerjisi, bulunduğu her ortamda etrafına yaydığı motivasyon duygusundan ben de hissedar oldum. Kendisini yakından tanıyan meslektaşlarımızın çok iyi bil-

173

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, orhan.kurtoglu@hbv.edu.tr.

Fetiĥnâme-i Conŝanta

Ali İhsan ÖBEK*

*Yidüm sūk-ı Haleb'de bir pilāv ismin su'âl itdüm
'Arab kuşkuş diyince bezl-i mechüd eyledüm kuşdum
(Sürürî)*

*Biz kim çıkalum fetĥe Oğuz Han' mı bulunmaz
Köstence bizümdür*

*Conŝanta degül çantada keklük kamu Balkan
El pence bizümdür
(Hüzüli)*

**TÂRİĤ BERÂY-İ FETH KERDEN-İ RUMÂNİYÂ-Yİ RÛMİLİ
EZCÂNİB-İ EVLÂD-I FÂTİĤÂN-I ŐARÛ ŐALTÛĖ-I ĖÂZİ**
[06-10 Kasım, 2013, Conŝanta-i Rumânyâ A'nî Köstence-i 'Oŝmânî]

BİR İZAH:

Efendim, müddet-i karîbe öncesi bir grup büyük zevât ile beynelmilel bir simpozyum için yurt dışında idük... Bir igid gurbete gitse gör başına neler gelir mefhûmunca bizlerin de başına bir şeyler geldi helbet... Geldi gelmesine lâkin şifâhî kültür hazinemizde saklıydık bunu; fekat olmadı, olamadı, olamayordı... Nihâyet, sevgülü gardaşım Gırşeerli Çağdaş Albayrak'dan müjdelü haber geldi kim

177

* Prof. Dr. Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, urfalihsan@gmail.com
1 Oğuzhan DURMUŞ.

Fatih Köksal İçin

Doğan KAYA*

Fatih Hoca... 14 dakika geçti hâlâ ilk cümleme başlayamadım. Nereden başlasam, nasıl başlasam?! Can gardaşlığından mı, dostluğundan mı, bilim adamlığından mı, ciddiyetinden mi, üretkenliğinden mi, mesai arkadaşlığından mı?.. En iyisi galiba sonuncusundan başlamak olacak.

Fatih Hoca ile Sivas'ta Araştırma Görevlisi olarak Eski Türk Edebiyatı anabilim dalında işe başladığı 1996 yılında tanıştım. Hemen kaynaştık. Ne demişler; "Sular bendine akar." Mesai arkadaşlığımız 2002 yılına kadar sürdü. Ama bu tarih bizim için ayrılık değil daha sağlam dostluğun başlangıcı oldu. Bedenlerimizin uzaklarda olmasının tersine gönüllerimiz birbirimize telefon kadar uzaktı.

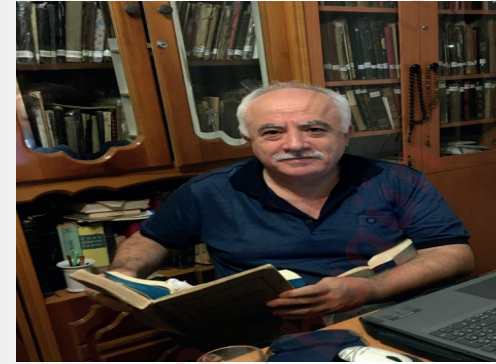
Fatih Hoca, her işinde titiz birisidir. Gerek ilmî çalışmalarında gerekse iş yerinde gördüğü kusurlardan rahatsız olurdu. İşin güzel tarafı da insanlarda gördüğü kusurları onların yüzlerine söylemesiydi. Tenkit ettiği şahsın, meseleyi üçüncü şahıslardan değil ilk ağızdan bilmesini isterdi.

Fatih Hoca, kitap, makale veya ders notu hazırlarken meselenin künhüne vakıf olma hassasiyetine sahipti. Sentezlerini heyecanla yakın arkadaşlarıyla paylaşırdı. İnsanlar üzerinde çalıştığı konuları kimseye söylemezken, o tasarladığı konuları söylemeden çekinmezdi. Bu konular hep çalıştığı alanla ilgili hep orijinal ve açığa kavuşması gereken konulardı.

185

Der-Beyân-ı Evşâf-ı Tedrîs-i Hâce Mehemmed Fâtih ü Hem Sebeb-i Te'lif-i Gâzel-i Tenkid

Aslıhan KARAGÖZ HAZNEDAROĞLU*

Resim 1: Talebe ile hâtirâ fotoğrafı
(talebe fenâfi'l-PC makâmındadır)

Ol demler ki pandemi-i gılobâl diyü saḥḥ-ı vatanda dersler online kılınup talebe-i bi-karâr hâne-nişin kalmış, dânişgâha kaydın yapıduran niceceler âgüş-ı mâderden kıpırmaz yavru gibi piş-i kımpütereye rabḥ olmuş idi. Cebhâne-i kütüp içre ekran-güşâ olan Hâce-i Mehemmed Fâtih, link link tayy-i mekân idüp konferans u simpozyüm diyü 'âlem-i âkâdeyâyı bir ucdan bir uca seyr itdüğü yetmeyüb hâne-i talebe-i fuḳarâya da seferler iderdi. Üç sâ'at olan dersini durmayup uzadur, ba'dehü sosyal medyada sörf ü nazar kıılmağa dahi vaḳt bulur idi. Dersinde kıatre cânyıla bir sâhil bulmadın garîk-i 'ilm olan talebeye nice kitâb-ı enfesden, link ü adresden haber virür, şantiye-i 'ilm içre geh dürr-i yektâ geh seng-i kıabâlar efsân iderdi. Geh 'ummân-ı nüshâda âşnâ olub geh beyâbân-ı ğam-ı müstensihde dil-teşne olan talebenüñ 'aynı da gönli de ekranı gibi sayfa sayfa açılır idi. Vaḳtâ ki Hâce bir su'âl sorar ol dîvân-ı ḥarab nâgehân meydân-ı harbe inkılab iderdi. Hikâyât u hâtirât

187

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisanüstü Eğitim Enstitüsü sevede@gmail.com

* Dr. Öğr. Üyesi, (Emekli, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi) drdogankaya@gmail.com.

Yavuz Sultan Selim'in Bir Nazire Gazelini İnceleme

Gülçiçek AKÇAY*

1. Yavuz Sultan Selim'in Edebi Kişiliğine ve Farsça Divanına Dair Değerlendirmeler

Kadim İran topraklarında Türk devletlerinin hüküm sürdüğü yüzyıllar boyunca Fars şairlerinin ve "Farsî-zebân" Türk şairlerinin devam ettirdiği edebî geleneğin istikamet bulduğu Anadolu'da -Osmanlı Devleti'nin imparatorluğa dönüştüğü süreç ile eş zamanlı olarak- Türkçe, edebiyat dili hâline gelip edebî eserler vasıtasıyla tekâmül etmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı şairleri büyük oranda edebiyat dili olarak Türkçeyi tercih etmiş, çok azı ise Farsça şiirler yazmaya devam etmiştir. Bu şairlerden biri de Osmanlı Devleti'nin 9. padişahı, Selim/Selîmî mahlaslı Yavuz Sultan Selim'dir.

Türk şairleri arasında devrinin en güzel Farsça şiir söyleyen şairi olarak nitelenen Selîm (Tokmak, 2017: 240), kendisinden bahseden kaynaklara göre şiirlerinde kullandığı dil seçiminde Türkçeye nispetle Farsçaya meyletmış ve divanını bu dilde yazdığı şiirlerle ve Acem üslubuyla tedvin etmiştir.¹ Kendi devrinin şiir akımından sapma olarak değerlendirebileceğimiz bu tercih edebiyat araştırmacıların ilgisini çekmiş; bu hususta çeşitli fikirleri sürülmüştür: Fuad Köprülü'ye göre

* Doç. Dr. Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gulcicekkorkut@hotmail.com
1 Şehî Bey hariç olmak üzere (İpekten, 2017: 20) Selim'den bahseden elimizdeki kaynakların Türkçe şiirleri de olduğu konusunda hemfikirdirler. Yavuz Sultan Selim'in çeşitli kaynaklarda bulunan çok sayıda Türkçe şiirinin mevcudiyeti hakkında geniş bilgi için bk. (Köksal, 2019: 267-326).

Süleymaniye Kütüphanesi Zühdü Bey '607' Numaralı Nazire Mecmuasının MESTAP'a Göre Tasnifi

Şerife AKPINAR*

Mecmualar, çoğu bilim dalı için kaynaklık edebilecek eserlerdir. Şiir mecmuaları ise edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Mürettibi bilinen ya da bilinmeyen; sistemli bir şekilde tertip edilmiş olan ya da karalama defteri niteliği taşıyan şiir mecmuaları (*mecmû'a-i eş'âr*, *mecmû'a-i kasâid*, *mecmû'a-i gazeliyât*, *mecmû'atü'n-nezâ'ir*...), derleyicisinin zevkini (Köksal, 2012: 412) ortaya koyduğu gibi dönemin sanat anlayışını, şairin *popülaritesini* (Aydemir, 2001: 148) gözler önüne sermekte ve *toplumun ruhî ihtiyaçlarını* (Tarlan, 1946: 122) da göstermektedir. Zaman içinde konu, şekil, tür gibi özellikleri bakımından farklı tasnifleri yapılan şiir mecmuaları arasında nazire mecmuaları, klasik Türk edebiyatı ile ilgilenenlerin özellikle dikkatini çekmiştir.

Nazire mecmualarının derlenmesi şairler ve onların şiirleriyle tesir sahaları; devir şairlerinin şiir anlayışları, eğilimleri, zevkleri, işledikleri konular, kafiye, redif ve vezin tercihleri (Köksal, 2006: 65) gibi bilgilerin ortaya konulmasını sağlar. Nazirecilik geleneği özellikle şairler için bir okul vazifesi görmüş; usta-çırak ilişkisi diyebileceğimiz nazire okullarında genç şairler yetişmiştir (Kurnaz, 2003: 403). Şair adayları için öğretici birer eser niteliğinde olan nazire mecmuaları aynı zamanda "*genel okuyucu kitlesine de hitap edebilen*" (Koncu ve Çakır, 2012: 131) kaynaklardır.

* Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Sosyal ve Türkçe Eğitimi Bölümü, sakpinar07@gmail.com.

Bılaçlı Ebubekir Nâci ve Dürr-i Manzûm Adlı Mevlidi

İsmail Hakkı AKSOYAK*

Giriş

Mevlit, sözlüklerde “doğma, doğuş, doğum yeri, doğum zamanı (Develioğlu, 1993: 636) gibi anlamlara gelmektedir. Edebi bir tür olarak ise Hz. Muhammed’in dünyaya gelişi ve onun hayatındaki önemli olayları anlatan manzum veya mensur eserlere verilen genel addır (Canım, 2014: 136). Mevlit türü Arap edebiyatında doğup oradan Fars edebiyatına geçmiştir. Fars edebiyatından da Türk edebiyatına geçmiştir. Mevlit türünün ilk müstakil örnekleri Türk edebiyatında 15. yüzyılda verilmiş, mevlit yazma geleneği 20. yüzyıla kadar aralıksız süregelmiştir. Yine 15. yüzyılda mevlit türünün bizim edebiyatımızdaki en ünlü eseri olan Vesiletü’n-necât Süleyman Çelebi tarafından yazılmıştır. Süleyman Çelebi’nin eseri çok sevilip bes-telenerek belirli günlerde özel bir kıraat ile gerek devlet törenlerinde gerekse halk arasında okutulmuştur (Köksal 2011: 36-37).

Bılaçlı Ebubekir Nâcive Dürr-i Manzûm Adlı Mevlidi

Bu makalenin yazılmasına vesile olan Ebubekir Nâci ve onun Dürr-i Manzûm adlı mevlididir. Önce Nâci’yi sonra da eserini tanıtacağız. Nâci hakkında edebiyat tarihlerinde herhangi bir bilgi yoktur. Bir nüshası elde olan Dürr-i Manzûm adlı Mevlid’inde şair, kendisi ve eseri hakkında bilgi vermektedir. Beyitlerde de görüldü-

233

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ismail.aksoyak@hbv.edu.tr.

Sultan Sencer Dönemi Bir Türk Şairesi: Mehsitî-i Gencevî

Sadık ARMUTLU*

Giriş

Klasik şiirde kadın şairlerin oranı azdır. Onlardan tezkirelerde çok az bahse-dilmiş ya da yüzeysel olarak geçirilmişlerdir. Bu durum Fars şiir dairesinde de böyledir. Bu kadın şairlerden biri de Sultan Sencer dönemi şairelerinden Mehsitî-i Gencevî’dir. Şaire, döneminde oldukça ünlenmiş, sultanın nedimi olmuş, şiirleriyle edebî çevrelerin dikkatini çekmiş nadide isimlerdendir. Bu makale, şairenin hayata, edebî kişiliği, rubaileri, şerh-âşûp da denilen şehrengiz türüne getirdiği yenilik-leri ve eserini tanıtmayı amaçlamaktadır. Özellikle şairenin rubaileri hakkında şu ana kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olması çalışmanın önemini artırması yönüyle dikkat çekici niteliktedir. Bu bilgiler Mehsitî’nin şu ana kadar pek üzerinde durulmayan rubailerinin edebî değerini ilim âleminin dikkatine sunmayı da amaçlamaktadır.

Hayatı

Mehsitî’nin doğum tarihi tam olarak belli değildir. Kaynaklarda bu konuda itti-fak edilmiş bir bilgi bulunmamaktadır. Onun doğum tarihi üzerinde verilen bilgiler daha çok, amcası Sultan Sencer tarafından Gence hükümdarı olarak tayin edilen

265

* Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sarmutlu@agri.edu.tr.

19. Yüzyıl Niğde Bölgesi Şairlerinden Âşık Hudâî ve “Şifâî ile Selvihan Hikâyesi” Üzerine

Namık ASLAN*

Niğde bölgesi şair ve yazarları üzerine yapılan hiçbir çalışmada rastlamadığımız Hudâî ismine ilk defa Bor Halil Nuri Kütüphanesinden Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilen (Bor D No 3711-12-14) cönklerde (Bolat, 2006; Dokuz, 2006) tesadüf ettik. 3711 numaralı cönkte üç, 3712 ve 3714 numaralı cönklerde de birer şiirini tespit ettiğimiz Hudâî'nin daha sonraki araştırmalarımızda yine aynı kütüphanede yer alan 3718 numaralı cönkte de biri destan şeklinde olmak üzere üç şiirini daha bulduk. Hakkında hiçbir bilgiye erişemediğimiz, edebiyat çevrelerince henüz tanınmamış bir bölge âşığı olabileceğine kanaat getirip, ileride tespit edilecek yeni belge ve bulgular ışığında değerlendirebileceğimizi de bir kenara not ederek, tespit ettiğimiz şiirlerini dosyalamıştık. Prof. Dr. Faruk Çolak tarafından yayınlanan “Hudâî'nin Bir Şiiri ve Bir Terim Teklifi” (2014: 53-60) başlıklı makalesinin gördükten sonra bahsi geçen âşığın aynı kişi olduğunu farketmemiz üzerine yeni bilgiler edinebileceğimiz düşüncesiyle Çolak'ın kullandığı kaynaklara da bakma gereği duyduk.

Bizim “Niğde-Bor Kaynaklı Cönkler Üzerine Tetkikler” başlıklı çalışmalar yaptığımız 2004-2006 yılları arasında bölge cönklerinde dört şiirine rastladığımız Hudâî adına, Çolak'ın da 2005 yılında yayınladığı “Şifâî ve Selvihan Hikâyesi” (2005) başlıklı makalesinde rastladığımızı tahmin ediyoruz. Biz Çolak'ın Bor Halil

291

Mecmuaların Edebiyat Tarihine Katkısına Bir Örnek: Küşâdî ve Şiirleri

İncinur ATİK GÜRBÜZ*

Son dönemde mecmualar üzerine yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte klasik Türk edebiyatı araştırmaları yeni bir ivme ve farklı bir boyut kazanmaktadır. Bir yandan mecmuaların metinleri neşredilirken bir yandan da teorik düzlemde bu eserlerin barındırdığı imkânlar sorgulanmakta ve yapılan kimi çalışmalarda da üretilen teoriler uygulamaya geçirilmektedir. Teori zemininde, bir eser türü olarak “mecmua”ların şekil ve içerik özellikleri bakımından tanımının yapılmasına, çerçevesinin çizilmesine, kapsamının ve sınırlılıklarının belirlenmesine çalışılmakta, bu eserlerin edebiyat araştırmalarına hangi alanlarda ne tür katkılar yapabileceği tartışılmaktadır. Bu çerçevede söz konusu çalışmalarda toplumsal faydaya yönelik derlenmiş olanları da bulunmakla birlikte mecmuaların çoğunlukla kişisel defterler şeklinde oluşturulduğu belirtilmiş, derleyicilerin kişisel ihtiyaç ve beğenilerine göre şekillenmiş olmaları bakımından bireyselliklerine vurgu yapılarak “biricik” oldukları ifade edilmiştir. Hem biricik olmalarının getirdiği öngörülemez değişkenlikteki şekil ve içerik özellikleri hem de çok çeşitli bilim dallarının ilgi alanına giren bilgiler içermeleri sebebiyle tek bir tanım ya da inceleme yöntemi oluşturmanın zorluğuna dikkat çekilmiştir. İçlerinde barındırdıkları çeşitli zorlukların yanında, mecmuaların derlendikleri döneme ait birer vesika niteliği taşıdıkları, dönemin edebî zevkini

307

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, namikaslan@ohu.edu.tr.

* Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, incinuratik@hotmail.com.

Bilmek istersen nedür âlemde eşyâdan garaz: “Garaz” Redifli Gazellerden Hareketle Divan Şiirinin Anlam Dünyası

Bünyamin AYÇİÇEĞİ

Giriş

Hiç söz yok kim lebündür âb-ı hayvândan murâd

Hiç şek yok kim debânundur Mesihâdan garaz

(Bağdatlı Rûhî)

Klasik Türk şiirinde redif, şiirin bütünündeki anlama ve âhenge sağladığı katkı yönüyle önem arz etmektedir.¹ Garaz redifli gazeller de divan şairinin gayesini yansıması bakımından dikkat çekicidir. Garaz (غرض), ilk anlamı itibariyle ok ve kurşun atılan nişan demektir. Buradan hareketle kelimeye “maksat, gâye” manası yüklenmiştir. Ayrıca kelimenin kalp sıkıntısı; gazez, kin, nefret ve iştihak anlamları da bulunmaktadır (Vankulu Mehmed, 2014: I/1203; Mütercim Âsım, 2013: III/3029; Tulum, 2011: 794).

* Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü, bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr.

1 Klasik Türk şiirinde redifin önemi ve kullanımıyla ilgili bk. Çalka, 2018; Köksal, 2017; Batislam, 2017; Çınarcı, 2010; Yıldız, 2009; Sakallı, 2008; Aydemir ve Çeltik, 2005; Aydemir ve Çeltik 2009; Kurnaz, 1997.

Sultan Veled’in Türkçe Manzumeleri’nde Alıntı Sözler ve Kavram Alanı

Çağla BARİKANTOPÇİ*

Giriş

XI. yüzyıla kadar tek bir koldan ilerleyen Türk yazı dili, bu yüzyıldan sonra farklı lehçe özellikleri ile yazı dili kurma şartlarını bir araya getirerek gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Türkçe için doğuda yazı dili oluşturmanın şartları hızlı bir şekilde gelişmesine rağmen batıda nispeten karanlık bir dönem yaşanmıştır. Anadolu’ya gelerek ilk kez bir yazı dili kuran Oğuzlar, resmi yazı dili olarak Farsça, edebî dil olarak Arapçanın hüküm sürdüğü bu coğrafyada büyük mücadeleler vermek zorunda kalmıştır. Eski Anadolu Türkçesi, Eski Oğuz Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi gibi adlarla anılan ve üç alt bölüme ayrılan bu dönemde, özellikle Selçuklu Dönemi Türkçesi olarak anılan XI.-XII. yüzyıllar arasında yaşanan Haçlı seferleri ve Moğol İstilasları gibi tarihî olaylar nedeniyle günümüze ulaşan eser sayısı oldukça azdır. Selçuklu Dönemi Türkçesi içerisinde değerlendirilen farklı lehçelerin dil özelliklerinin bir araya gelmesiyle oluştuğu düşünülen “karışık dilli eserler”, Sultan Veled’in kaleme aldığı eserler ve Yunus Emre’nin eserleri dönemin dil yadigârlarıdır (Türk vd., 2013: 15).

* Arş. Gör. İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, c.barikan@iku.edu.tr.

Bir Mecmû'anın Işığında İbrâhim Zîver'in Nazîreleri*

Özlem BATĞI AKMAN**

Arapça bir kelime olan nazire örnek, karşılık anlamına gelir. Bir edebiyat terimi olarak beğenilen, takdir edilen bir şairin şiirine başka bir şair tarafından aynı vezin, kafiye ve redifte benzer bir şiir yazmak olarak tanımlanabilir. Nazire yazmak yazıldığı devir içinde “tanzîr etmek, nazîre yazma, nazîre söyleme, nazîre deme, cevâb deme, cevâb yazma, cevâb verme; nazire yazıcısı da nazîre-gü, nazîre-perdâz olarak adlandırılır (Dilçin, 1986: 108).

Klasik Türk edebiyatında bir okul görevi gören nazireler edebiyat araştırmacılarına ipuçları sunmaktadır. Bunlar şairler arasındaki usta-çırak ilişkisinden edebi bağa, üstünlük iddiası ile yazılan şiirlerden öykünme ile ortaya çıkmış ürünlere kadar edebiyat tarihine kaynaklık eden ciddi malzemeler olarak kendilerini gösterirler. Nazire üzerine en kapsamlı çalışmalar M. Fatih Köksal² ve Edith Ambros³ tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalara ek olarak Cemal Kurnaz⁴ da nazire konusuna farklı bir bakış açısı ile yaklaşarak, nazire yazmanın şairlerin yetişmesi üzerindeki etkilerinden ve bir okul görevi görmesinden söz etmiştir. Bu eserler naziredeki neden-sonuç ilişkisini ortaya koyan bütüncül çalışmalardır.

* Bu çalışma Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülüp tamamlanan “Mecmû'a-i Eş'âr İnceleme-Metin (Hırvatistan İlimler ve Sanatlar Akademisi Arşivi 0846)” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozlem.batgi@siirt.edu.tr.

2 Bk. Köksal, 2018.

3 Bk. Ambros, 1989.

4 Bk. Kurnaz, 2007.

Seyyid Vehbî'nin Görev Talebine Dair Manzum Bir 'Arz-ı Hâli

H. Dilek BATİSLAM*

Asıl adı Hüseyin olan İstanbul doğumlu XVIII. yüzyıl divan şairi ve yazarı Seyyid Vehbî, soyu ehl-i beyte dayandığı için Seyyid olarak anılmıştır. İsim benzerliği nedeniyle Sünbülzâde Vehbî ile karıştırılma ihtimaline karşı şair, kimi zaman kaynaklarda Vehbî-i kadîm veya Vehbî-i evvel olarak da anılmaktadır. Gençliğinde bir süre Hüsâmî mahlasını kullandığı bilinen şaire Vehbî mahlasını hocası Neylî tavsiye etmiştir. İyi bir medrese öğrenimi gören Vehbî, hat dersi almıştır. Hocazâde Seyyid Osman Efendi'nin Anadolu kazaskerliğinde mülâzım olmuş, uzun süre İstanbul medreselerinde müderrislik yapmış, kadılık görevlerinde bulunmuştur. Halep kadılığından ayrıldıktan sonra hacca gitmiş ve dönüşünde hastalanarak İstanbul'da vefat etmiştir (Dikmen, 1991a: 74-75; Dikmen, 2004: 163-167).

III. Ahmet'in padişah, Damat İbrahim Paşa'nın sadrazam olduğu Lale Devri olarak adlandırılan dönemin önde gelen şairlerinden biri kabul edilebilecek Vehbî'nin en önemli eseri Divan'ıdır. Divan'da farklı nazım şekilleriyle yazılmış çok sayıda şiir yer almaktadır (Dikmen, 1991b: LXIII-LVIII; Dikmen, 2003: 103-126). Vehbî'nin ilgi gören bir diğer eseri ise Surnâme'sidir. III. Ahmet'in şehzadelerinin sünneti ile kızlarının düğün törenlerini izleyen şair, gördüklerini ayrıntılı olarak bu mensur surnâmede anlatmıştır. Vehbî, türünün beğenilen örneklerinden olan surnâmede

* Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, batislam@cu.edu.tr.

Âşık Veysel'in Esmâ Hanım'la Evliliği ve Yaygın Bir Fakelore Örneği Olarak Ayakkabı Öyküsü

Salahaddin BEKKİ*

*Bir vefasız zalim yâre bağlandım
Tarih üç yüz otuz beşte evlendim
Sekiz sene bir arada eğlendim
Zalim kâfir yetim koydu kuzumu*
(Âşık Veysel)

Giriş: Dağlar Çiçek Açar, Veysel Dert Açar

Türk âşıklık geleneği içerisinde müstesna bir yeri olan Âşık Veysel'in 1894'te Sivrialan'da başlayıp 21 Mart 1973'te aynı yerde noktalanın hayatı, 5 Kasım 1931'de Sivas'ta gerçekleştirilen Sivas Halk Şairleri Bayramı'na katıldığı tarihten itibaren kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Onun ilk şiiri de dönemin önemli gazetelerinden Hâkimiyet-i Milliye'de 1 Nisan 1934'te yayımlanır. Âşık Veysel'in yetmiş dokuz yıllık hayat serüveninin ilk otuz yedi yılı hakkında kendisiyle yapılan söyleşiler ile dönemin tanıklarının anıları birincil kaynaklar olarak tüm çalışmalarda kullanılmıştır. Veysel'in ömrünün ilk yarısı, o dönemi idrak eden Anadolu köylüsünün yaşayışından farklı değildir: İmparatorluğun zorlu yılları, savaşlar, kıtlığa bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk ve salgın hastalıklarla gelen tükenmişlik... Bu ortamda yaşamaya

389

Hasan Ali Toptaş'ın Uykuların Doğusu Adlı Eserinde Yazma Sanatına Dair Düşünceler

Berna CİVALIOĞLU SEVİNDİK*

Giriş

Hasan Ali Toptaş, bugüne dek yayımladığı sekiz romanı ve hikâye kitaplarında yer alan kırk bir hikâyeyle Türk edebiyatının önemli isimleri arasındadır. Yazarın "Uykuların Doğusu" adlı romanına kadar yayımladığı eserlerinde belirgin bir şekilde postmodern tekniklerin sınırlarını zorladığı söylenebilir. Bu eserlerde yapı unsurları muhtevadan daha çok önemsendir. "Uykuların Doğusu"ndan sonra yayımlanan "Heba" adlı roman ile son üç romanında Toptaş'ın yazın dünyasında farklı bir pencere açılır. Olay örgüsünün, metinde kullanılan tekniklerden daha fazla ön plana çıktığı bu eserlerde çarpıcı temalar daha sade tekniklerle sunulur.

Toptaş'ın eserlerinde yazma sanatı en önemli temalardan biridir. Hayatının büyük bir bölümünü adadığı bu sanat ve yazım sürecine dair düşünceler Toptaş'ın neredeyse her metninde bir şekilde yer bulur. Bilhassa "Bin Hüzünlü Haz" ve "Uykuların Doğusu" bu temanın en vurucu şekilde yansıdığı eserlerdir.

Yıldız Ecevit'in tanımıyla "kendini anlatan edebiyat" (Ecevit, 2001: 71) manasına gelen üstkurmaca, Toptaş'ın ilk romanlarında ve hikâyelerinde muhakkak bulunan bir unsurdur. Toptaş'ın ilk romanı olan "Sonsuzluğa Nokta"da örtük, kısa gön-

403

* Prof. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sbekki@gmail.com.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, b.civalioglu@iku.edu.tr.

Hecrî Dîvânı'nda "Aşk"ın Kavram Alanı Üzerine

Harun COŞKUN*

Giriş

Soyut bir kavram olarak "aşk", farklı disiplinler tarafından çalışma konusu yapılmış ancak dil bilimsel açıdan, özellikle kavram alanıyla ilgili, yeterli ölçüde araştırma yapılmadığı için üzerinde derinlemesine çalışma yapılması gereken bakir kavram alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların zihinlerindeki çağrışımlarda yatan bu kavramın arka planı gözler önüne serildiğinde içerisinde bulunduğu toplumun dünya görüşü, din algısı, tarihi bağlantıları daha da aydınlatılacak ve aşk kavramının dil alanıyla beraber toplumun bu kavram üzerindeki zihin algısı da ortaya konulacaktır.

İncelememizde aşk kavramının hem nasıl bir duygu dünyası içerisinde yer aldığı hem de duygu dünyası dışında hangi kavramlarla ilişki içerisinde bulunduğu Hecrî Dîvânı'ndaki aşk kavramına dair verilerin taranmasıyla elde edilen sonuçlarla ortaya konulacaktır. Bu çalışma Hecrî'nin ve şiirlerini yazdığı dönemdeki Dîvân şiirindeki aşkın kavram alanını bulmaya yönelik bir çalışmadır. Çalışmamızda elde edilen veriler aşkın tarihsel kavram alanını görmek açısından da bir imkân sunacaktır.

Anlambilim ışığında ele alındığında bir sözcüğün anlamı sözcüğün özüne, bu sözcükle birlikte kullanılan diğer kelimelere ve bu kelimelerin içerisinde bulunduğu dil bilimsel yapılarla; konuşucularının ve dinleyicilerinin bilgilerine, davranışlarına ve dış dünyayı algılayış biçimine dayanmaktadır. Bu bağlamda incelendiğinde aşk kav-

411

Türk Dünyası Bütünleşmesi ve Konuşmanın Etnografyası Bağlamında Atasözleri

Özkul ÇOBANOĞLU*

Çalışmamızın konusunu gündelik hayatı oluşturmada ve devam ettirmede nerdeyse en önemli eylemlerimizin başında gelen ve esasen düşünmenin temelini teşkil eden "konuşma"nın etnografyası (ethnography of speech) bağlamında insanlık tarihinin en erken sözlü edebiyat türlerinin başında yer alan atasözleri üzerine tanım ve işlevler başta olmak üzere çeşitli tespitler oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle, yeryüzündeki bütün milletlerin atalarından kalmış, yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözleri vardır. Bu sözler Türkiye Türkçesi'nde "atasözleri" adıyla isimlendirilirler¹. Her atasözü, toplumsal yaşantı içindeki bireyin uyması beklenen ya bir genel kural veya bir düstur niteliğindedir. Bu nedenle de, atasözleri, milletlerin karakterlerini, hayat karşısında tavır ve zihniyetlerini ifade eden özlü sözlerdir. Bu bağlamda, dünyanın oldukça geniş bir kesimine dağılmış olarak yaşayan Türk kavimlerine ait atasözleri, taşıdıkları mesajlar ve yönlendirdikleri davranışlar itibarıyla, Türk milletinin temel zihin yapısını gösteren birlik ve bütünlüğü ifade etmeleri bakımından sözlü edebiyat türleri içinde ayrı bir öneme sahiptir. Tarih boyunca, birbirinden hayli uzak coğrafyaları vatan haline getirmiş olan Türkler'in, atasözlerinde dile gelen düşünme tarzının esasta aynı olması sebebiyle, tek bir zihin ülkesinde yaşadıkları ve aynı

427

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü, ozkul@hacettepe.edu.tr.
1 Eski Türkçe'de Göktürk Yazıtlarında, Uygurlardan kalma eserlerde, XI. yüzyılda Karahanlılar devrinde Doğu Türkelinde, "söz, haber, mesaj, şöret, şey" anlamlarına gelen ve "sa-" fiilinden türemiş, "sab-sav" kelimesi yaygın bir kullanıma sahiptir. Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Elçin, 1992: 343.

* Arş. Gör. İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, h.coskun@iku.edu.tr.

Amasyalı Mustafa Vâzıh ve Tûtî-i Vâzıh Adlı Farsça Öğretimine Dair Mesnevisi

Ahmet DOĞAN* -Giyasi BABAARSLAN**

Giriş

Mustafa Vâzıh, H 1177-M 1763/1764 yılında Amasya'da dünyaya gelmiştir. Bazı kaynaklarda Çorum'da doğduğu ve/veya Çorumlu olduğu zikredilse de (Ercan, 1998: 140; Atalar, 2008: 516; Ortakçı, 2014) Amasya şehir tarihi olarak kaleme aldığı *Belâbilür-Râsiye fi Riyâz-ı Mesâilî-Amâsiyye* adlı eserinin son kısmında biyografisi hakkında bilgi verirken Amasya'da doğduğunu ve Amasyalı olduğunu bizzat kendisi söylemektedir (Ayar ve Özel, 2011: 93). Bu karışıklık muhtemelen -aslen Amasyalı olan- babasının Çorum'da doğmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Şair, *Tûtî-i Vâzıh* ve *Belâ-yı Vâzıh* ve *Safâ-yı Lâyih* adlı eserlerinde de Amasyalı olarak bilindiğini ve Amasyalı olduğunu ifade eden şu beyitlere yer vermiştir:

Siyyemâ bende-i zâtü'l-mihnet

Muştafâ Vâzıh Amâsî-şöhret (Tûtî-i Vâzıh, 44b)

Muştafâ Vâzıhu'l-Amâsiniñ

Emr-i ıtlâkı olıcağ lâyh (Topal, 2017: 63)

* Prof. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, adogan.f@gmail.com.

** Arş. Gör. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gysbabaarslan06@gmail.com.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Süleymân-nâme'si

Ramazan EKİNCİ*

Giriş

“Süleymân-nâme” tabiri, genel itibariyle Dâvûd peygamberin oğlu Hz. Süleyman'ı konu edinen tarihî, efsanevi ve edebî eserler için kullanılmaktadır. Bu ifade Osmanlı tarih yazıcılığında ise farklı bir anlamı karşılamaktadır. Kısa sayılabilecek bir zaman diliminde geniş topraklar fetheden dokuzuncu Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in hayatı ve fetihlerini anlatan eserlere “Selim-nâme” adı verilmiş; böylelikle geleneksel Osmanlı tarih yazıcılığında farklı olarak bir padişah dönemini anlatan tarih kitapları yaygın hâle gelmiştir. Şair ve yazar kimliğine de sahip bazı tarihçilerin, bir padişahın saltanat süresinin tamamını veya belli bir kesitini anlatma isteği Yavuz Sultan Selim'in oğlu ve onuncu Osmanlı padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman devrinde de devam etmiştir. Anılan sultanın saltanat süresi boyunca yaptığı sefer, fetih, anlaşma, inşâ ve imar faaliyetleri vb. siyasi ve ictimai hâdiseleri anlatan tarihî ve edebî eserler için de yine sultanın isminden mülhem olarak “Süleymân-nâme” tabiri kullanılmıştır.

Yaklaşık yarım asra ulaşan saltanatı boyunca birçok seferden zaferle dönen Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı tarihinin en mühim padişahları arasında kabul 493

* Doç. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ramazanekinci@hotmail.com.

Klasik Türk Şiirinde “Kılıç Bıçak Olmak” Deyimi Üzerine

Kamil Ali GIYNAŞ*

Giriş

Deyimler, bir dilin zenginliğini gösteren dil yapılarıdır. Anlatımını farklılaştırmak, üslubunu zenginleştirmek isteyen şair ve yazarlar tarafından kullanılan deyimler zamanla dile yerleşmiştir.

“Türkçede deyim terimi dil devriminden önce “tâbir” sözcüğü ile karşılanmakta idi. Ahmed Vefik Paşa, Şemseddin Sami, Muallim Naci gibi Tanzimat dilcilerinin sözlüklerinde “ibare ile beyan, ıstılah...” sözleriyle tanımlanmış olan bu kelime “düş yorumu” anlamına gelen bir kavram niteliği de taşımakta, ayrıca cinas, istiâre, teşbih gibi kavramları içeren bir kelime özelliği kazanmakta idi” (Eyüboğlu, 1975: V). Son yapılan tanımlara ve çalışmalara baktığımızda deyim “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özet bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” (Aksoy, 2017: I/52); “En az iki söz varlığından oluşan ve gerçek anlamları dışında mecazî anlam ile pekiştirilmiş bulunan kalıplaşmış söz öbeği ya da deyiş” (Parlatır, 2008: 1) anlamlarına gelmektedir.

Yusuf Ziya Paşa’nın Efkârını Terennüm yahut Münîrî’nin *Ferah-nâme*’si

Mehmet Akif GÖZİTOK*

Giriş

Edebî metinler haiz oldukları edebî kıymetin yanı sıra kimi zaman bir tarih vesikası özelliği de gösterebilir. Söz gelimi hiçbir tarihî kaynakta tesadüf edilemeyen yahut sadece tek bir cümleyle kayıt altına alınmış bir tarihî bilgi, edebî metinlerin ana konusu olabilmekte ve bu metinler tarih ilmine bazen vesikalardan daha fazla katkı sunabilmektedir. Bu noktada akla ilk olarak *Selim-nâme*, *Süleymân-nâme* gibi padişahların hayatları, savaşları, zaferleri etrafında gelişen; *Fetih-nâme-i Kamaniçe*, *Fetih-nâme-i Mora* gibi belirli bir seferi yahut fethi konu edinen manzum veya mensur edebî eserler gelmektedir. Burada birkaç örneğini vermekle iktifa ettiğimiz bu türler/eserler her ne kadar birer edebî metin olsalar da ihtiva ettikleri tarihî bilgilerle birer tarihî veri niteliğini de haizlerdir. Bu sebeple edebî metinleri -iç ve dış tenkite tâbi tutmak kaydıyla- disiplinler arası bir bakış açısı ile ele almak çoğu zaman hem edebiyat hem de tarih ilmi açısından olumlu sonuçlar vermektedir.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız türden, tarih ile edebiyat ilimlerinin kesiştiği eserlerden biri de 1211/1796 yılında Hattat Feyzullâh Münîrî tarafından kaleme alınan *Ferah-nâme*’dir. Söz konusu eser, Osmanlı Devleti’ne uzun yıllar başarıyla hizmet

* Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kagiynas@gmail.com.

* Doç. Dr. Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, makif.gozitok@erzurum.edu.tr.

Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesindeki 10048 Numaralı Şiir Mecmuasının MESTAP'a Göre Tasnifi

Mehmet GÜRBÜZ*

*Bir nasihat sana benim rûhum elinle âteşe girme
Karındaşın dabi olursa öpmek için mecmûanı virme*

Bu çalışmada, Kayserili Seyyid Mehmed Şemseddin Efendi tarafından derlendiğini düşündüğümüz bir şiir mecmuası¹ ele alınacaktır. Öncelikle nüshanın tavsifi yapılacak, mecmuanın derleyicisi, derlenme tarihi, derlenme amacı ve tertip hususiyetleri üzerinde durulacaktır. Sonrasında eserin içeriğe ilişkin tespit ve değerlendirmelere yer verilerek Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)'ne² göre mecmuanın içerik dökümü yapılacaktır.

Nüsha Tavsifi ve Fizikî Değerlendirme

İncelememize konu olan mecmua, Konya Büyükşehir Belediyesi Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesinde 10048 numaraya kayıtlı bir şiir mecmuasıdır. Eserin

* Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, meingurbuz@hotmail.com

1 Mecmuaların tanımı, tasnifi, şekil ve içerik özellikleri ile incelenme yöntemlerine ilişkin bazı teorik çalışmalar için bk. Aydemir, 2007; Aydemir, 2001; Gürbüz, 2012; Gürbüz, 2018: 3-7, Kılıç, 2012; Köksal, 2012; Köksal, 2018; Kurnaz & Aydemir, 2013; Kut, 1986; Uzun, 2003.

2 Projenin amacı, kapsamı, mahiyeti, uygulama esaslarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bk. Köksal, 2012.

Başkurt Destanlarında İşlevsel Bir Nesne “Kamçı”

Cavit GÜZEL*

Giriş

Geleneksel toplumlarda kadim sanatsal yaratmalar, gündelik hayatın parçası olan faaliyetler ile ilişki içerisinde. Günümüze ulaşan her türlü sanatsal üründen ortaya çıktığı toplumun evren algısından, inanç dünyasına, gündelik yaşantısına ve önceliklerine kadar değerlendirmeler yapmak mümkündür. Türk kültürü gibi tarih sahnesine oldukça erken dönemde çıkmış ve sözlü dönem seyri daha fazla olan toplumlar için yazıya aktarılmış mit, masal, destan, efsane, hikâye vb. gibi ürünler üzerinden yoğun incelemeler yapmak ayrı bir önem taşımaktadır.

Destanların milli olma vasıfları, bu türe ait örnekler üzerinden yapılacak incelemeleri nispeten kültüre has kılmaktadır. Böylelikle ister destanın yapısı ister içeriği incelenen ait olduğu toplumun arkaik zenginliği ve değerleri hakkında fikir edinmek mümkün olmaktadır. Anlatının örgüsü, mantığı, bağlamı, anlatım özelliği, nesnelere dünyası, çeşitli kuramsal yaklaşımlarla bütünleşik veya ayrı katmanlar halinde bir incelemeyle ele alınabilir. Destanların ve ait olduğu kültürün bilinmeyen pek çok özelliği bu incelemeler ile gün yüzüne çıkmaktadır. Destanlarda, gerçek anlamı veya işlevinden fazlasını ortaya koyan, bir yönüyle sembolik değere ulaşmış motif nesnelere incelenmesi de destanın yaratıldığı toplumun çeşitli özellikleri hakkında fikir vermektedir. Başkurt Türklerinin destanı anlatılarında “kamçı” nesnesinin Türk

* Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, cvtgzl40@gmail.com.

Taşlıcalı Yahyâ ve Cinânî'nin “Turunç” Redifli Gazelleri

Osman HORATA*

Giriş

Turunç, göz alıcı rengi, güzel kokusu ve beyaz çiçekleriyle dikkati çeken Akdeniz'e özgü aynı zamanda Asya ve Amerika'nın sıcak bölgelerinde de yetişen bir meyvedir. Fakat o, kültür tarihi açısından asıl önemini, Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi üç büyük dinin kutsal kitaplarında anlatılan ve “ahsenü'l-kasas” olarak kabul edilen *Yûsuf ile Züleyhâ* hikâyesinde geçmesinden almaktadır. “Turunç”un bahsedildiği Züleyhâ'nın kendisini kınayan kadınları daveti ve onların ellerini kesme kısmı sadece *Kur'an* (Yûsuf Suresi, 30-33) ve Yahudi rivayetlerinde (L. Ginzberg'den aktaran Harman, 2013: 5) geçmektedir. Fakat *Kur'an*'da, sadece sofraya kurulduğu ve gelen kadınların Yûsuf'un güzelliği karşısında şaşkınlıktan ellerini kestikleri belirtilir. *Kur'an* mealleri ve tefsirlerinde ise ellerini kesme olayı “meyveyi” soyarken gerçekleştiği şeklinde yorumlanmıştır (URL-1; URL-2). Gerek *Kur'an*'da gerekse diğer kutsal kitaplarda isim olarak turunç veya portakaldan bahsedilmemesi, bu meyvenin hikâyeye girmesinin kaynağının da Yahudi rivayetleri olduğunu göstermektedir.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan insanların folklorunda, her zaman yeşil kalan ve meyve veren ağaçlara özel anlamlar yüklenmiştir. Bu ağaçlar, Keltlerde elma, Çinlilerde şeftali, Samilerde ise hurmadır. Türk destanları ve halk hikâyelerinde de

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, horata@hacettepe.edu.tr.

Türk Edebiyatında Ebû Müslimnâme Geleneği ve Hızır Şeyyâd'ın Ebû Müslimnâme'si*

Mevlüt İLHAN**

Giriş

Ebû Müslimnâmeler, Emevî Hanedanlığının son bularak halifeliğinin Abbasîlere geçmesinde etkili olan Ebû Müslim'i ve onun kahramanlıklarını anlatan hikâyeler olarak ortaya çıkmıştır. Ebû Müslim, yaşadığı coğrafyada ve Müslüman toplumunda çok sevilmesi nedeniyle farklı milletler tarafından benimsenmiştir. İlk örneklerinin Arap ve Fars edebiyatlarında ortaya çıktığı Ebû Müslimnâmeler, Türk toplumunda da oldukça ilgi görmüştür. Bu ilginin temel sebebi Ebû Müslim'in halk tarafından sevilmesi ve bir kahraman olarak görülmesidir.

Ebû Müslim'in ölümünden sonra teşekkül eden menkıbeleri zamanla destanlaşarak sözlü ve yazılı kültürde kendine yer edinmiştir. Eser, farklı kaynaklarda ve yazmalarda çeşitli isimlerle yer almaktadır. *Ebû Müslimnâme*, *Ebû Müslim Destanı*, *Ebû Müslim Hikâyesi* gibi farklı isimlerin yanında bu kullanımların Farsça tamlama şekilleriyle de isimlendirilmiştir. Kahramanın ismi de farklı kaynak ve yazmalarda *Ebû*, *Ebâ* ya da *Ebî* şekillerinde kaydedilmiştir. Bu çalışmada *Ebû Müslimnâme* is-

* Bu çalışma 2021 yılında Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak danışmanlığında tamamlanan “Hızır Şeyyâd'ın Ebû Müslimnâme'si (İnceleme-metin)” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ilhanmevlut@gmail.com

Tıbb-ı Nebevî Metinlerine Kaynaklık Eden Hadislerin Türkçe Tıp Kitaplarında Kaynak Olarak Kullanılması Üzerine

Sibel MURAD*-Mücahit KAÇAR**

Giriş

Herhangi bir ilim dalının ortaya çıkış ve gelişim süreci ile üzerine bina edildiği temel kaynakları anlaşılmadan o ilim dalıyla ilgili hükümlerde bulunmak ve ilgili literatüre tam anlamıyla hâkim olmak imkânsızdır. Benzer şekilde, bir ilim dalının dayandığı temel kaynaklar, aynı zamanda o ilmin geçerliliğini ve muhatapları tarafından kabul edilebilirliğini de belirleyen önemli etkenlerden biridir. Bu açıdan bakıldığında, bilim tarihi içerisinde önemli bir yeri olan İslami tıp geleneğinin de dayandığı birbirinden farklı kaynaklar olduğunu ve ilgili literatürün de bu kaynaklar üzerine inşa edildiğini görmekteyiz.

Peter E. Pormann, İslam dünyasında meydana gelen tıpla ilgili gelişmeleri anlayabilmek için bu geleneğin dayandığı Süryani tıp geleneğinin, Grek mirasına, özellikle de Galen tıp geleneğine çok şey borçlu olduğunu belirtir. Pormann, 9. yüzyıldan itibaren Arapça olarak ulaşılabilen Grek tıp literatürünün, İslam tıbbının gelişimin-

* Doç. Dr. Amasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sibel.murad@amasya.edu.tr.

** Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mucahit.kacar@istanbul.edu.tr.

Peyami Safa'nın Server Bedi İmzasıyla Yazdığı Bir Roman: Zıpçıktılar

Beyhan KANTER'

Giriş

Türk edebiyatının velut sanatkarlarından Peyami Safa, geçimini sağlamak amacıyla Server Bedi müstearıyla, teknik ve tematik özellikleriyle popüler olarak nitelenebilecek, devrin geniş okur kitlesinin ilgi ve beklentilerine yönelik aşk, macera, gerilim ve polisiye romanları kaleme alır. Önceleri ağabeyi İlhami Safa tarafından kullanılan Server Bedi takma adını, 1914'ten itibaren Peyami Safa kullanmaya başlar (Ayvazoğlu, 2017: 77). Özellikle ilkini 1924'te sonuncusunu 1960'ta yayımladığı Cingöz Recai serisi, Türk polisiye edebiyatında önemli bir yer edinir (Şahin, 2021: 51). Her ne kadar Safa, Server Bedi kimliğiyle yazdığı romanları daha çok geçinmek için yazmış olsa da bu romanların da usta bir kalemin elinden çıktığı hissedilir. Peyami Safa'nın Server Bedi imzasıyla yazdığı romanlarında da kendi adıyla yayımladığı romanlarda olduğu gibi çöken ahlaki değerlere vurgu yaptığı, sosyal hayatın farklı yönlerini karakterlerin ahlaki değerler ve toplumsal normlar karşısındaki tutumları üzerinden kurguladığı görülmektedir.

Server Bedi imzasıyla 1924'te *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde tefrika edilip 1925'te kitap olarak basılan *Zıpçıktılar*, 1941 ve 1943'te bazı bölümleri çıkarılarak *Deli* 645

* Prof. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beyhankanter@gmail.com.

Osman Yüksel Serdengeçti'nin Şiirleri Üzerine Bir İnceleme

M. Fatih KANTER*

Giriş

Cumhuriyet Dönemi Türk kültür ve sanat hayatında yazdığı şiirlerinden ziyade siyasi mücadelesi ve kişiliğiyle ön plana çıkan Osman Yüksel Serdengeçti, 1917-1983 yılları arasında yaşar. Antalya Aksekili olan ve 1965 yılında kendi ilinden milletvekili olarak görev yapan Serdengeçti'nin Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümünde öğrenci iken öğrenci olaylarına karışması sebebiyle hapis yatması hayatının dönüm noktalarındandır.

Siyasetle ilgilenmesinin yanında edebiyata da ilgi duyan Serdengeçti küçük yaşlardan itibaren Türk edebiyatının kültürel mirasını tanıma olanağı bulur. "İslami gelenekten yetişen şair; Mevlana, Yunus Emre ve Mehmet Akif'ten çok etkilenmiştir." (Özkök, 2020). Mizaç bakımından Mehmet Akif'e benzetilen Serdengeçti, iktidarda kim olursa olsun doğrunun ve haklının yanında yer almayı kendine şiar edinen biridir. Şiirlerinin yanı sıra düzyazıları da olan Serdengeçti bu eserlerinde daha çok mücadelesini verdiği konulara odaklanır.

Osman Yüksel, 1947-1962 yılları arasında aralıklarla 33 sayıya tamamlayabildiği Serdengeçti adlı bir dergi çıkarır. Siyasi söylemleri yüzünden sık sık hapse girip çık-

659

Türkistân'da Yazılan İlk Kadın Şairler Tezkiresi: Fahrî-i Herâtî'nin *Cevâhirü'l-Acâyib*'i

Ahmet KARTAL*

Heratlı Fahrî

XV. asrın sonu ile XVI. asrın başlarında doğduğu tahmin edilen Fahrî-i Herâtî'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Onun hakkında bilgi veren kaynaklardan edinilen bilgilere göre, asıl adı Fahrî bin Sultân Muhammed Emîrî'l-heravî¹ olup şiirlerinde "Fahrî" mahlasını kullanmıştır. Yine nisbesinden Heratlı olduğu anlaşılan müellifin, Türk olduğu da kuvvetle ihtimal dâhilindedir. Nitekim Alî Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-nefâyis* isimli tezkiresini Türkçeden Farsçaya tercüme etmesi, sadece Türk sultan ve ümeradan oluşan bir tezkire kaleme alması ve onların Türkçe şiirlerinden de örnekler vermesi, hatta örnek verdiği şiirler üzerinde değerlendirmelerde bulunması, yine Türk kadın şairlerin biyografilerinin de yer aldığı bir kadın şairler tezkiresi yazması, onların Türkçe şiirlerinden örnek beyitlere yer verip onlarla ilgili değerlendirmede bulunması bu hususu güçlendirmektedir. XVI. asır emir ve müelliflerinden olup şiirlerinde Emîrî mahlasını kullanan Muhammed

* Prof. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmetkartal38@gmail.com.

1 Fahrî-i Herâtî'nin adını Seyyid Husameddin Râşidî, Sultân Muhammed Fahrî bin Muhammed Emîrî-i Herevî olarak zikretmektedir. Ayrıca *Heft-kışver*'de Fahrî bin Emîr-i Herevî, *Letâyif-nâme*'de Fahrî, Sultan Muhammed bin Emîrî, *Tuhfetü'l-ceyâb*'de Fahrî bin Muhammed Emîrî, *Sanâyi'ül-hüsn*'de Fahrî bin Muhammed Emîrî el-Herevî, *Ravzatü's-selâtin*'de Fahrî bin Muhammed Emîr el-Herevî, *Cevâhirül-acâyib*'de ise Fahrî bin Emîrî el-Herevî şeklinde geçmektedir (Fahrî-i Herâtî, 1968: 13).

671

* Prof. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatihkanter@kilis.edu.tr.

Halk Kültüründe Tevriye

Doğan KAYA*

Giriş

Tevriye klasik şiirimizde şairlerimizin kullandığı ilginç ve itibar edilen sanatlardandır. Şair, tevriyeli ifade ile zekasıyla söz oyunları sergiler. Bu yaklaşım cinas sanatında da görülür.

“Örtmek, amacı gizlemek” anlamına gelen tevriye, bir sözün iki anlamda kullanılması sanatıdır. Kastedilen anlamın her ikisi de gerçektir. Şairin meramı söylediği anlamın uzağındaki anlamdır ve dikkat edildiğinde fark edilir ve anlaşılır. Tevriye, bu özelliğiyle kinayeden ayrılır. Kinaye bir sözün hem gerçek hem de mecazi anlamda kullanılması sanatıdır.

Güzeller Mihriban olmaz demek yanlıştır ey Bâki

Olur vallahi billahi hele yalvarı görsünler (Bâki)

(yalvar: 16. yüzyılda kullanılan paranın adı.)

Bir buse mi bir gül mü verirsin dedi gönlüm

Bir nim tebessümle o afet gülüverdi (Zâti)

(gülüverdi: 1. Güldü, 2. Gül verdi.)

* Dr. Öğr. Üyesi, (Emekli, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi) drdogankaya@gmail.com.

Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP) Veri Tabanı, Projede Geline Nokta ve Hedefler

Oğuzhan KIRLI

Giriş

Türk kültür ve medeniyetinin soluklandığı her coğrafyada çeşitli edebî eserler ortaya koyduğu bilinen bir husustur. Bununla birlikte bu edebî eserlerin tam bir dökümüne maalesef sahip değiliz. Tıpkı aynanın kendini gösterememesi gibi söz konusu eserlerin vücuda geliş serüvenini bir tarih kitabından okuyamamak geçmişini kendi görüntüsüyle kadraja koyamamanın en büyük engeli olsa gerek. Belki de XIII. yüzyıldan itibaren böyle bir yaklaşımın ya da disiplinin hayat göstermemesi muhalled bir edebiyat tarihimizin ya da eserlerin tarihinin olmamasına gerekçe gösterilebilir. Her ne kadar sorun ve çözüm, edebiyat tarihi üzerinde kümelenirse de aslında bir edebiyat tarihini büyük bir ırmak sayacak olursak bu ırmağı sağdan soldan besleyen çağiltılı pınarlar vardır. Bu pınar temsiliyle edebiyat tarihinin anlattığı ya da mesele olarak adettiği kişileri, eserleri ya da dönemleri değil, edebiyat tarihinin beslediği, malumat devşirdiği disiplinleri yahut bazı gelenekleri kastettiğimizi ifade edelim. Buna sosyoloji, coğrafya gibi disiplinleri dahil etmek ne kadar mümkünse silsilenameleri, fevâid yelpazesini, hatta bazı inanışları dâhil etmek de o kadar mümkündür.

İşte edebiyat tarihi ırmağına bir pınar misali can katan damarlardan biri de mecmualardır. Bazı tür ve özelliklerine daha geniş bir şekilde farklı çalışmalarda yer ver-

* Uzman, Türk Dili ve Edebiyatı, oguzhan.kr106@gmail.com.

Unutulmuş Bir Şair, Bilinmeyen Bir Eser: Esîrî ve Hüsâm-nâme Adlı Manzum Hac Seyahat-nâmesi

Ozan KOLBAŞ*

Hacca giden pek çok yazar veya şair klasik Osmanlı edebiyatı dâhilinde yolculukları hakkında çeşitli amaçlarla manzum veya mensur, kimi zaman manzum-mensur karışık bazı eserler kaleme almıştır. Günümüzde pek çok araştırmacı ulaşılabilenler dâhilinde bu eserlere dair çeşitli çalışmalar yapmış ve ilgili eserlerin metinlerini ortaya koyarak incelemelerde bulunmuştur.¹ Şimdilik ulaşılamayan ve yazma eser kütüphanelerinde gün yüzüne çıkmayı bekleyen aynı türdeki eserlerin varlığı da aşıkardır. Menzil-nâme yahut hac seyahat-nâmesi türündeki bu eserlerden ulaşılabilen en eskisi, eksik olmakla birlikte Ahmed Fakih'e ait *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Serife* adlı eserdir (Ahmed Fakih, 1974). Bu makalede, şimdilik Ahmed Fakih'in eserinden sonra yazılmış en eski ikinci hac seyahat-nâmesi olan ve Osmanlı hac kervanı güzergâhı hakkında en eski bilgileri veren, Esîrî mahlaslı şair tarafından kaleme alınan *Hüsâm-nâme* adlı eser tanıtılacak, bu eserin önemi üzerinde durulacak ve bundan önce, hakkında pek de bilgi sahibi olmadığımız Esîrî'ye dair elde edebildiğimiz bilgilere yer verilecektir.

II. Bayezid Dönemi Şairi Esîrî

Osmanlı döneminde yazılmış biyografi kaynaklarının hiçbirinde *Hüsâm-nâme* şairi Esîrî hakkında bilgi yoktur. Yalnızca Bâkî'nin danışmend olduğu dönemde 737

* Dr. ozankolbas@gmail.com.

1 Bu konudaki bazı çalışmalar için bk. Kolbaş, 2021: 16-27.

Bir Sa'd Bin Ebû Vakkâs Hikâyesi:

*Hâzâ Kitâb-ı Sa'd-ı Vakkâs**

Hanife KONCU**

Meşhur sahabelerden olan Sa'd, on yedi yaşında Müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in bütün savaşlarına katılmış, attığı oklar hiç şaşmadığından okçuların piri olarak nitelendirilmiştir. Onun Uhud Savaşı'nda yaklaşık bin civarında ok attığı belirtilmektedir (Küleççi, 2017: 254, 255).¹ "Fârisü'l-İslâm" (Hatipoğlu, 2008: 373) olarak da anılan bu sahabe, Şemsettin Sâmî'nin (öl. 1904) *Kâmûsu'l-A'lâm*'ında "Vâkî olan du'â-yı hazret-i nebevî berekâtıyla müstecâbüd-da've ve fevkalâde müstakîm ve âdil bir zât" (Şemsettin Sâmî, 1996: 2571) diye anlatılmaktadır. Sa'd, okçulukla alâkalı beyit ve eserlerde özellikle kavsnâme gibi metinlerde adından çokça bahsedilen bir kimsedir.²

Sa'd b. Vakkâs'a telmihî olarak yer veren, onu bir veya birkaç beyitle işleyen mesnevîler³ yanında sadece onun maceralarını anlatan mesnevîler de vardır. Biz,

** Prof. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hkocnu@gmail.com.

Hiz. Muhammed, Uhud Savaşı'nda ona ok vermiş "At ey Sa'd. Anam babam sana feda olsun!" demiştir. Sa'd anılan bu okla peşpeşe üç müşriği öldürmüştür (Kandehlevi, 2004: 13, 14).

1 Hz. Muhammed, Uhud Savaşı'nda ona ok vermiş "At ey Sa'd. Anam babam sana feda olsun!" demiştir. Sa'd anılan bu okla peşpeşe üç müşriği öldürmüştür (Kandehlevi, 2004: 13, 14).

2 Mehmed Emin Vahid'in Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nu. 0423'te bulunan *Minhacür-rumât* adlı eserinde Sa'd b. Vakkâs'ın özellikle attığı oklar sebebiyle anlatıldığı görülmektedir:

Sa'd bin ebî Vakkâs raçya'llahu te'âlâ 'anh hazretleri bir gün meşk tarikıyla remy-i sihâm ider iken nür-i çeşm-i aşfiyâ 'aleyhi efdalü's-şalavât ve ekmelü't-tehâyâ hazretlerinin manzûr-ı nazâr-ı iltifât ve ma'mûr-ı na'mâ-yı nüvâziş 'amimü'l-berekâtleri olup bizüm için de at diyü emr buyurduklarına mebnî Sa'd hazretleri sultân-ı taht-ı *levlak* 'aşkına diyü bir ok ve ba'de çehâr-yâr-ı güzîn rıdvana'llahu te'ââ 'aleyhim ecma'in hazerâtu şevkına diyerek birer ok atmıştı... [yk. 8b]

Eser hakkında bilgi ve nüshaları için bk. Turan-Gürbüz, 2019: 59-64.

3 *Feth-i Kal'a-i Selâsil*, *Kıssa-i Kabkaba*, *Câmiül-Abbâr*, *Mubammediye* (Çelebioğlu, 1999: 86, 101, 319, 361.) vb. Meselâ ilk *Hüsrev ü Şirin*'lerden olan Fahrî'nin eserinde; Diyem kîrpügüme k'iy Sa'd-ı Vakkâs/ Bir ok ur ki ola atı [ki] raçkâş (Gülmez, 2003: 58.) şeklinde geçerken Âşık Ahmed'in *Câmiül-Abbâr*'ında "Hikâyet-i sivüm ez-bâb-ı yânzdehüm" başlığı altında "cömertlik" simgesi olarak yer almaktadır. Metne göre bir ihtiyaç sahibi Sa'd'a gelir, önceden zengin olduğunu, şimdi ise elinden hazine ve malının gittiğini, kimsenin kendisine 757

Bir Latife Kaynağı Olarak Râhatü'l-ervâh

Fatih KOYUNCU*

Giriş

Klasik Türk edebiyatı metinleri arasında dinî, ahlâki eserlerle beraber sosyal konulardan günlük yaşama kadar birçok türün örneğini görmek mümkündür. Hayatın her alanıyla ilgili unsurlar muhtelif eserlerde müstakil olarak veya bir bölüm hâlinde bahse konu edilmiştir. Bunlar arasında insan hayatı için bir gereksinim olan mizah da vardır. Özellikle bazı müellifler eserlerinde meşreplerinden kaynaklanan sıklıkta mizaha, eleştirirken güldürmeye ve güldürürken düşündürmeye sevk eden unsurlara yer vermişlerdir.

Mizah eserleri arasında yer alan latife; güldürmek, eğlendirmek amacıyla söylenen güzel ve nükteli söz veya kısa hikâye manasına gelmektedir. Birer nükteye dayanan latifeler anlatım bakımından hikâye ve mizah yönünden de gülmece karakteri taşır. Bu özelliğiyle her iki tür arasında değerlendirilmiştir. Bu türün örneklerine farklı Türk toplumlarında zarafat, tamaşa, şayartu ve değişme gibi isimler verilmiştir. Türk edebiyatının ilk yazılı metinlerinden olan *Divânü Lügâti't-Türk*, *Kutadgu Bilig* ve *Dede Korkut* hikâyelerinde latifeler bulunmaktadır. Latife, XVI. asırdan sonra Osmanlı edebî metinlerinde bir terim olmuş ve bu türde müstakil eserler yazılmıştır. Latifelerin bir araya getirildiği mecmualara letâif, letâifnâme adı verilir (Altunel, 2003: 109). Bu tür Klasik edebiyattan günümüze kadar şaka, mizah, hezl, hiciv ve kısmen müsteh-

803

Karamanlıca *Divân-ı Tâlib*'den Seçilmiş Şiirler

M. Sabri KOZ*

-I-

29 Nisan 2016'da Şehir Üniversitesi'nin ev sahipliğinde düzenlenen "Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: XII'de konu, "Metin Neşri" idi. Burada yıllardan beri değişik alfabelerle yazılmış, basılmış halk şiiri metinleri üzerinde çalışırken karşılaştığım sorunları örneklerle anlatmak ve biraz da iç dökmek istemiştım. Arap, Ermeni, Rum ve Kiril harfli Türkçe halk şiiri metinlerini nasıl yayımlayacağımız, bunlardan nasıl yararlanabileceğimiz konusunda dilim döndüğü kadar konuşmuş, yansı ile orijinal örnekler göstermiş, farklı kaynaklardan elde ettiğim bazı eş metinleri karşılaştırmıştım. Bu görseller bildirimini yayımlanmış metninde de yer almıştı. Bu konular, aslında bazıları hemen hiç tartışılmamış, bazılarına ise çok az değinilmiş meseleler barındırdığı için benimki bir giriş, bir arayış denemesiydi (Koz, 2017a: 162-191).

Karamanlılar başta Niğde, Nevşehir, Aksaray, Konya, Kayseri, Isparta, Antalya, Samsun gibi illerde yaşayan Türk dilli Hristiyan Anadoluğulardır. Aslında gurbetçi bir topluluk olan Karamanlılar, İstanbul'da da Fatih devrinden beri yaşamaktaydılar. Fatih ilçesindeki "Karaman" semtinin Anadolu'nun bu kadim halkı ile ilgisi olduğu düşünülüyor. Karamanlılar, 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'na ek olarak imzalanan Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi uyarınca, büyük ölçüde Yunanistan'a gönderilmişlerdir. Günümüzde, uygulamanın bu cephesiyle bir Anadolu renginin 1923-1927 arasında solmasına yol açıldığı kabul edilmektedir.

* Türkolog, Türk halk bilimi uzmanı, mskoz@yandex.com.

829

* Doç. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fkoyuncu06@gmail.com.

Türk Romanında Kahramanlık...

Fazlı KÖKSAL*

Benim kahramanım, kıymetli kardeşim

Mehmet Fatih Köksal'a sevgiyle!

Bazı kelimeler vardır, sözlüklerdeki tanımlar o kavramı anlatmaya kâfi gelmez. Bu hem kelimenin derin anlamından kaynaklanabilir, hem de o kelimeye farklı anlamlar yüklenmesinden. “Kahraman” işte bu kelimelerdendir.

Aslında sözlük anlamı sade ve anlaşılırdır. Türkçe Sözlük “kahraman” kelimesine üç farklı anlam yüklemiştir... “Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren

* Emekli Başmüfettiş.

1 Sayın Oğuzhan Kırılı, kardeşim Mehmet Fatih Köksal'a Armağan olarak hazırlayacakları kitap için benden onu anlatan bir yazı istedi... Memnuniyetle kabul ettim. Sanırım yaşlılığın da etkisiyle unutmuşum. Birkaç ay sonra yazıyı sorduklarında “başlamadım ki, unutmuşum” derken nasıl utandığımı anlatamam... İnsanlara en çok sözünde durmadıkları zaman kızan ben, nasıl olur da verdiğim sözü unutturdum?

Bu utançla klavyenin başına geçtim. Yazmaya başladım;

Sanat okulu mezunu ve okumaya meraklı bir baba ve öğretmen bir annenin her gün birkaç sayfa da olsa kitap okudukları, kitaplar üzerinde tartıştıkları bir ortamda büyüdü. Annem de iyi bir okurdu ama asıl okuyucu babamdı. Babam küçümsenmeyecek bir kitaplık oluşturmuştu. Kitaplıkta, o dönemin popüler yazarları Esat Mahmut Karakurt, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkant, Ethem İzzet Benice, Oğuz Özdeş ve Ümit Deniz'in; tarihi roman yazarları Feridun Fazıl Tülbentçi, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Turhan Tan ve Nihal Atsız'ın; erken Cumhuriyet dönemi romancıları Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halide Edip'in; polisiye roman yazarları Agatha Christie, Conan Doyle, Mickey Spillane ve Server Bedii'nin; ayrıca Charles Dickens, Jack London ve Jules Verne gibi batılı yazarların kitap-larının olduğunu hatırlıyorum. Evimize her gün iki gazete alınırdı. Ayrıca dergiler: Akbaba, Hayat Dergisi, Hayat Tarih Dergisi, Tarih Konuşuyor... Ve çocuk dergileri... ZıpZıp, Çocuk Haftası, Doğan Kardeş, Bilgi Çantası... Daha çocuk yaşta o kitapların çoğunu okumuştuk...

Bu satırlardan sonra zorlanmaya başladım... Kafamdaki düşünceler, anılar, bir türlü cümleye dönüşmüyordu... 849
Kötü bir huyum var, zaman sınırlaması olunca ve konu da verilmişse yazarken zorlanıyorum... Zaman da çok azalmıştı. Oysa bir ara Fatih'i anlatan bir roman yazmayı dahi düşünmüştüm... Yazı üzerinde kafa yorarken Fatih aradı. Durumu ona anlattım. O da; “Kendini zorlama Ağabey, senin “Türk Romanında Kahramanlık” başlıklı bir yazın vardı. Çok beğenmiştim. Onu göndersene...” deyince üzerimden tonlarca yük kalkmış gibi oldu...

Dîvân Bahçesinin Erken Solan Çiçeği: Vâsık-zâde Erşed ve Dîvân'ı

Orhan KURTOĞLU*

Erşed ve Ailesi

Erşed ve ailesi hakkındaki bilgiler, kendisi ve babası ile ağabeyi Re'fet'i konu edinen bazı biyografik kaynaklardaki (*Silâhdârzâde Tezkiresi*, *Es'ad Efendi Tezkiresi*, *Râmiz Tezkiresi*, *Ârif Hikmet Tezkiresi*, *Mecelletü'n-Nisâb*, *Şefkat Tezkiresi*, *Sicill-i Osmâni*, *Keşfü'z-zünûn Zeyli*) birbirine benzeyen çok kısa bilgilerden ibarettir.

Bu kaynaklarda verilen bilgilere göre, Erşed ve ailesinden pek çok kimse ilmiye sınıfına mensuptur. Dedesi Yusuf Efendi, babası Mehmed Emin Efendi, amcası Ali Efendi, kardeşi Re'fet Efendi ve kendisi müderrislik ve kadılık yapmışlardır (Aslan, 2006: 124).

Dedesi Yusuf Efendi, Kütahyalıdır. Müderrislik ve mollalık¹ yapmıştır. İlahîzâde'nin damadı olan Yusuf Efendi, 1100 (1688)'de İstanbul Acemi Ocağı Ağası Yekçeşm Mehmed Ağa'nın emriyle darp edilmiş, bu hadiseden yaralı olarak kurtulduktan sonra “Madrûb” namı ile anılmaya başlanmış ve 1121 (1709)'da Bağdat mollası iken ölmüştür. Amcası Madrûbzâde Ali Efendi, müderrislik yaptıktan sonra Bosna kadısı olmuş ve 1141 (1728)'de vefat etmiştir. Erşed'in,

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, orhan.kurtoglu@hbv.edu.tr.

1 Molla unvanı, Osmanlı ilmiye sisteminde genellikle müderrislikten sonraki mevleviyet pâyesi denilen dereceye ulaşan büyük âlimlerle birinci sınıf kadınlara verilir (Algar, 2005: 238).

Bir Bürokrat-Şaire Yazılmış Şiirler Seçkisi: İzzet Ali Paşa Mecmuası

Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ*-Nagihan GÜR**

İzzet Ali Paşa *Dîvânı*'nın Ali Emiri nüshasının¹ sonunda, İzzet Ali Paşa için yazılmış 27 Osmanlı şairine ait kaside, gazel ve tarih manzumesini içeren bir şiir seçkisi yer almaktadır. İzzet Ali Paşa *Dîvânı*'yla aynı hattatın elinden çıktığı anlaşılan bu 19 varaklık seçki, dolayısıyla *Dîvân*'la eş zamanlı olarak yazıya geçirilmiştir. Seçkide yer alan "Tarih-i Rüşdî-zâde Reşid Merhûm"² başlıklı şiirin şairi Rüşdî-zâde Reşid'in vefat tarihi, bu seçkinin ne zaman yazıya geçirilmiş olabileceği hakkında bir fikir vermektedir. Kaynaklarda Reşid'in vefat tarihi 1152/1739 veya 1156/1743 olarak gösterilmektedir³. Eğer bu şiir seçkisi daha önce yapılmış bir şiir derlemesinin kopyası değilse ve şiire bu başlık sonradan eklenmemişse söz konusu seçki en erken 1152/1739 ya da 1156/1743 tarihi veya sonrasında yazıya geçirilmiş olmalıdır.

Tamamına yakını⁴ İzzet Ali Paşa'ya yazılmış şiirleri içeren bu şiir seçkisi, içeriği ve tertiplenme biçimiyle 18. yüzyılda padişahlar ve paşalar adına derlenmiş şiir mec-

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fkutlar@hacettepe.edu.tr.

** Doç. Dr. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyol ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nagihan.gur@asbu.edu.tr.

1 İzzet Ali Paşa Dîvânı, Millet Kütüphanesi Ali Emiri 292, yk. 93b-112a.

2 İzzet Ali Paşa Dîvânı, Millet Kütüphanesi Ali Emiri 292, yk. 111b.

3 Ayrıntılı bilgi için bk. Ertürkoğlu, 2015.

4 Mecmuada yer alan, ancak şairi belirtilmeyen beyit Nedim'in bir gazelinin matlaidir (Macit, 2017: Gazel 68). Şiirin ne bu ne de diğer beyitlerinde İzzet Ali Paşa'yla ilgi kurulabilecek bir işaret bulunmaktadır. Şiirin nazire olduğuna dair bir tespit de yapılamamıştır.

Ebubekir Nâcî'nin *Dürr-i Manzûm* İsimli Mevlidi

Rıfat KÜTÜK*-Nilay KINAY CİVELEK**

Giriş

İslam edebiyatının Hz. Peygamber'e tahsis edilen en yaygın edebî türlerinden olan mevlidler esas itibarıyla Resulullah'ın doğumunu anlatan, bunun yanı sıra risaletine, ahlakına, mucizelerine, miraç ve vefatına temas eden; daha ziyade topluluklar önünde okunmak maksadıyla yalın, samimi bir üslupla ve çoğunlukla mesnevi nazım şekliyle yazılan eserlerdir. Bu tür eserleri Hz. Peygamber'in hayatının bütün safhalarını anlatan siyerlerden ayıran en önemli taraf, mevlidlerin Peygamber'in hayatına dair bazı diğer hususlara da temas etmekle beraber bilhassa doğumu hadisesine odaklanmasıdır (Kütük, 2018: 2).

Türk edebiyatında bugün için varlığından haberdar olunan ilk Türkçe müstakil mevlid metninin *İskendernâme* müellifi Ahmedî tarafından 810/M 1407 yılında yazıldığı kabul edilmektedir (Ünver, 1978: 367; Köksal, 2011: 58; Köksal, 2012: 275-276). Ancak türün en fazla tanınan ve beğenilen örneği hiç şüphesiz Süleyman Çelebi'nin (öl. 825/M 1422) 812/M 1409'da, yani Ahmedî'den iki sene sonra kaleme aldığı *Vesiletü'n-Necât* isimli eseridir. Süleyman Çelebi'nin eski tabirle "*şebkâr-ı muhalled*" olan bu eseri kendisinden sonra yazılan hemen bütün Türkçe mevlidlere şekil ve muhteva bakımından tesir etmiş sehl-i mümtenî örneği öncü bir eserdir.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, rifatkutuk@atauni.edu.tr.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, nilaykinay@gmail.com.

Son Dönem Osmanlı İstanbul’unda Azerbaycanlı Bir Aydın: Muallim Feyzi Efendi

Vüsale MUSALI*

*Könül, qulluq eylə kamil ustada,
Ustad görməyənin işi xam qaldı.
(Qul Allahqulu)*

Giriş

Genellikle 1880-1896 yılları arasında etkin olan, gerek Doğu gerekse de Batı edebiyatından yararlanan, hem eski hem de yeni edebiyattan etkilenen Ara Nesil edebiyatçıları arasında Muallim Feyzi Efendi de vardır. Kendisi aslı itibarıyla Güney Azerbaycan kökenlidir. Mirgün Mekteb-i Rüşdîsi, Robert Koleji ve Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi gibi eğitim kurumlarında 30 seneden fazla muallimlik etmiş olan Feyzi Efendi, çeşitli kaynaklarda saygıyla anılmaktadır. Dönemin önemli eğitim kurumlarında öğretmen olarak çalışması, Tevfik Fikret, İsmail Hikmet Ertaylan, Sâmipaşazâde Sezâi gibi edebiyatta kendisini ispat etmiş olan öğrenciler yetiştirmesi, kaleme aldığı eserlerin sayısı ve bu eserlerin defalarca yayımlanması, Tercüman-ı Hakikat ve Malumat gibi gazetelerde şiir ve makalelerinin basılması, Feyzi Efendi’nin değerli bir eğitimci, bilgin ve şair olduğunu kanıtlamaktadır. Literatür taraması sonucunda, Muallim Feyzi’nin hayatı, sanatı ve eserlerinin sis-

975

* Prof. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, vusalemusali@kastamonu.edu.tr.

Şairin Adı Yok: Klâsik Türk Şiirinde Mahlas Kullanmayan Şairler*

Serpil MUTLU KIRLI**

Giriş

*Ma'lûmdur benim sübanım mahlas istemez
Fark eyler anı şebrimizin nüktedânları
(Nedim)*

Arapça (خلاص) *halâs* kelimesinin müştakı olan *mahlas* (مخلص) kelimesi lügavî olarak, *halâs olunacak, kurtulacak yer* (Tuğlacı, 1985: 6/1824; Devellioğlu, 2007: 567) anlamındadır. Sözlüklerde, *insanın ikinci ismi, asıl addan başka kullanılan ikinci ad, bir kimsenin doğumda verilen ikinci adı* (Mehmed Salâhî, 1313: 329; Tuğlacı, 1985: 6/1824; Tulum, 2013:532; Redhouse, 2014: 721) gibi anlamlara geldiği de belirtilmektedir. Edebî bir terim olarak mahlas, *divan şiirinde çoğunlukla Arapça bir adın nispet ekli biçimi* olarak kullanılan *şairlerin şiirde kullandıkları bir tür imza* (Tulum, 2013: 532), *şairler şiire başladıkları vakit böyle ikinci bir ad alırlar, onu şiirlerinde kullandırlardı* (Pakalın, 1993: II/383) şeklinde geçer.

* Bu çalışma 2012 yılında IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi’nde (TUDOK) sözlü bildiri olarak sunulup bildiriler kitabında yayımlanmıştır. Ancak aradan geçen süre zarfında yeni ve farklı kaynakların okunması ve eldeki kaynakların daha detaylı incelenmesi neticesinde mahlas kullanmayan farklı şairler de belirlenmiştir. Bildirimiz yayımlandığında 12 olan mahlas kullanmayan şair sayısı bu çalışmada 28 olarak tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmanın yeniden yayımlanması elzem hale gelmiştir.

** Öğr. Gör. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yaygın Öğretim Bölümü, serpilmk@anadolu.edu.tr.

999

Yahya Kemâl'in Şiir Dilinde Türkçe Yabancı Kelime Kullanımı [Ne Türkçedir Ne Değildir -3 Türkçeyi Şiirle İnşa Edenler -2]

Ali İhsan ÖBEK*

Giriş

Türkçeyi aruzun engebeli ve uzun koşusunda yormadan koşturabilen büyük us-taların, Türkçe yabancı kelimelerin telâffuzlarını **şiirlerinde âdetâ şifrelemiş** olduk-ları kanaatindeyiz. Bu nedenle, bir ve ikincisi yayımlanan *Ne Türkçedir Ne Değildir* [*Türkçe Yabancı Kelimeler Üzerine Notlar*] başlıklı dizi yazının –sadece bir **şaire** mün-hasır– devamı olan bu yazıda Yahya Kemâl'in **şiir** dilindeki Türkçe yabancı kelime-lerin bilhassa uzunluk kısalıkları ve buna bağlı olarak telâffuzlarına odaklanılmış ve bunlar, aruzun hakemliği doğrultusunda tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bunun için Yahya Kemâl'in bilinen üç şiir kitabı¹ taranmışsa da yazının ana da-yanağı, yaşayan Türkçenin hâkim olduğu *KGK*'dır.

Teorik yaklaşıldığında yazının konusu daha çok *imâle*, *medd*, *vaşl* [; *vaşl-ı 'ayn...*], *zihâf* başta olmak üzere *kaşr*, *tahrîk*, *teskîn*, *teşdîd*, *tahfîf*, *tezyîd*, *tenkîş*, *tebdîl*... gibi teknik mevzulara dairken bu hususlar, öncelikli değerlendirilmemiştir.²

* Prof. Dr. Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, urfalihsan@gmail.com.

1 *Kendi Gök Kubbemiz* (= KGK.), *Eski Şiirin Rüzgârıyla* (= EŞR.) ve *Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş* (= R.).

2 Buna ilişkin bazı çalışmalara bahsi geçen iki yazımda atıf yapılmıştı. Bir şair odaklı aruz tasarrufları ve buna dair görüşler için bk. Köksal, 2016: 28-37.

'Ahmet Rasim Kitaplığı 1 İlk Sevgi' Yayımında Görülen Sorunlar ve Sebepleri Üzerine

Kenan ÖZÇELİK*

Giriş

Galiba rahmetli Mehmet Arslan hoca idi, "Yayımlanmış olsa da ben eserlerin yazmasına bakıyorum." demişti. O gün garipsemişim bu yaklaşımını hocanın. "Birileri emek verip metin neşretsin, onu yok say; tuhaf tavır!" diye düşünmüştüm. Bilen bilir, hoca metin neşrine önem verir, bu işi ciddiye alır, emeğini de esirgemez idi. Yani bir metni hazırlamanın zorluklarını en iyi bilenlerden biri de o idi. Belki bu yüzden hocanın tavrını yadırgamıştım. Aradan yıllar geçti, o söz aklımdan hiç çıkmadı; metinler yayımlandı, heyecan ile okumaya başladım bazılarını ve çoğu zaman hocanın haklı olduğunu gördüm.

Dinî, edebî, siyasî, tarihî vb. sebepler yüzünden önemli görülen Osmanlıca yaz-ma/basma hâldeki metinler, genellikle bunlara ulaşma imkânı olmayan, ulaşsa da alfabe engeli yüzünden okuyamayacak kişilere yardımcı olmak amacıyla günümüz harfleri ile yayımlanır. Bu türden bir metnin önemli olduğunu düşünüp yayımlan-masında çeşitli yönlerden fayda uman, metni okuma ve anlamada kendini yetkin gören kişiler de tabir caizse bu hizmeti yerine getirirler. Böylece söz konusu metin-ler daha kolay ulaşılır ve okunur hâle gelir. Bu işi hakkını vererek yapanlar bir yana, 1059

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı Bölümü, ozcelikkenan@hotmail.com

Aziz Mahmut Hüdâyî'nin *Tarikatnâme*'sinde Dil ve Üslup

Nevzat ÖZKAN*

Mutasavvıf bir bilim ve fikir adamı olan Aziz Mahmut Hüdâyî, Celvetiyye tarikatına mensuptur. Çok sayıda eser veren Hüdâyî'nin biri Türkçe öbürü Arapça kaleme alınmış iki tarikatnâmesi bulunmaktadır. Tarikatnâmeler, tarikat, âdap ve erkânını anlatan eserlerdir. Bu sebeple bu tür eserlerde sade bir dil ve tabii bir üslup tercih edilmiştir. Aziz Mahmut Hüdâyî'nin *Tarikatnâmesi* bu yönüyle türünün seçkin bir örneği sayılabilir.

Giriş

Sivrihisar veya Şerefli Koçhisar'da 1543 yılında doğan ve 1628'de ölen Aziz Mahmut Hüdâyî, medrese eğitimi almış bir mutasavvıftır. Daha yaşarken şöhreti geniş bir alana yayılmış, çok büyük bir ilgi ve itibara mazhar olmuştur. III. Murat, I. Ahmet ve II. Osman gibi yaşadığı dönemde tahtta bulunan bütün Osmanlı padişahları üzerinde etkili olmuştur. Evliya Çelebi'nin ifadesiyle 7 padişaha el öptürmüş ve 170 bin kişiye el vermiştir. Yaşarken gösterdiği kerametler kadar öldükten sonra da Üsküdar'daki türbesini ziyaret edip fatiha okuyanların denizde boğulmayacağı, fakirlik görmeyeceği, imanlarını kurtarmadıkça ölmeyeceği yolunda bir inanış bulunmaktadır.

1077

* Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nozkan@erciyes.edu.tr.

Garib-nâme'ye Göre XIV. Yüzyılın Anadolu'sundaki İdârî Hayat

Nuran ÖZTÜRK*

*Kim görürse bunçılaysın bu işi
Hem-kitâbdur hâd benümle ol kişi*

Giriş

Yazılışı (1330) Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına rastlayan ve telifi on bin beyiti aşan (*son tespitlere göre 10592*) *Garib-nâme*, Türk edebiyatının önde gelen eserlerinden biridir. Bu eseri yazan ve türbesi Kırşehir'de olan Âşık Paşa (1272-1332) mutasavvıf bir şairdir (Yavuz, 2000, s. 9-14). Yazdığı eserler arasında *üzerinde en fazla durulanı*, *Garib-nâme*'dir. Eser hakkında şimdiye kadarki *çalışmalar taranıp* genel ağ ortamından erişilenler incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde, mevcut çalışmaların ağırlıklı olarak sekiz başlıkta toplanabileceği *görölmüştür*. Bunları, ilgili başlığa uyan çalışma örnekleriyle beraber şöylece sıralamak mümkündür:

1. Âşık Paşa'nın kişiliği, kimliği ve *Garib-nâme dışındaki eserleri ile Garib-nâme*'nin hacmi, metni, nüshaları hakkında yapılmış *edebiyat tarihi* tespitleri (Levend, 1953; Köksal ve Kırılı, 2013).

2. Eserin omurgası olan dinî ve tasavvufî düşünce ve öğüt edebiyatındaki yeri hususundaki birtakım tespitler (Yavuz, 1999; Çelik, 2019).

1089

* Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü, nryilmaz@cu.edu.tr.

Mir 'Alî-şîr Nevâyî'nin Osmanlı Padişahı I. Selim'in Gazelleri Üzerindeki Etkisi

Benedek PÉRI*

Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Osmanlı İmparatorluğu hükümdarları arasında şiir besteleyen tek kişi değildi. Dedesi II. Mehmed "Avni" (1451-1481), babası II. Bâyezid "Adli" (1481-1512), oğlu Kânuni Süleymân "Muhibbî" (1520-1566) ve torunu II. Selim "Selimi" (1566-1574) askeri seferlere önderlik eden hükümdarlar olmalarının yanı sıra amatör şairlerdi. Ancak tarihçi Sa'd ed-Dîn'e (1536-1599) göre, Osmanlı Türkçesi, Çağatayca ve Farsça olmak üzere üç dilde mükemmel şiirler yazdığı için Yavuz Sultan Selim şair Osmanlı imparatorlar arasında istisna sayılır.¹

Selim'in yaşadığı dönemde Osmanlı edebiyat sahnesinde önemli değişiklikler meydana geldi. On beşinci yüzyılın sonunda, on altıncı yüzyılın başında belirgin Osmanlı imparatorluk edebi geleneği kurulmuş ve buna dayalı, baskın edebi dil olarak Osmanlı Türkçesi ile gelişen, bir edebî yaşam gelişmiştir (Kuru, 2013: 548-592). Çağdaş edebiyat tarihi kaynakları, şairlerin ezici çoğunluğunun bu klasik Osmanlı edebî paradigmasını kullandığını ve şiirsel bir araç olarak Farsçanın arka plana itildiğini göstermektedir. Bu derin değişikliklere rağmen, Osmanlı edebiyatçıları kendilerini Fars edebî geleneğinin mirasçıları ve önceki Fars şairlerini selefleri olarak görmüşlerdir (Péri, 2013). Osmanlı şairleri edebî çabalarında "başarılı olup olma-

1105

* Prof. Dr. Eötvös Loránd Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, peribenedek@gmail.com.

1 Türkî ve fârsî ve tatarî/Naẓm ederdi nefis eş'ârî. Sa'd ed-Dîn, Tâc at-Tevârih, vol. 1. (İstanbul: Dâr at-Tîbâ' al-Âmira, 1862), 398.

Mesleki Fütüvvetnâmeler Üzerine Bir Değerlendirme

Mehmet Saffet SARIKAYA*

Giriş

Fütüvvetnâmeler, Ahiliğin adâb, töre ve erkânını didaktik bir metotla açıklayan, teşkilât mensuplarının el kitapları olarak XIII-XIX. yüzyıl Anadolu'sunun dinî ve kültürel tarihi için önemli bilgiler ihtiva eden birincil kaynaklardır. Fütüvvetnâme yazma geleneği Sülemî'nin *Kitâbu'l-Fütüvve'siyle* başlar. Özellikle Türklerin yaşadığı farklı coğrafyalarda görülen bu eserler Anadolu'da kendine özgü bir yapıya sahip olan Ahilik teşkilatının değişim sürecinde XIX. yüzyıla kadar yazıla gelmiştir. Ahi örgütlenmesi, mensuplarına farklı tarikatlara girme imkânı verdiği için bu yazım geleneğine Bektaşî, Mevlevî, Bayramî, Rifâî, Kadirî çevreler de katılır. Böylece farklı tarikat zümrelerine dair özelliklerin yer aldığı münhasıran tarikat fütüvvetnâmelerinden söz edilebilir.

Öte yandan Osmanlı Devleti'nin gelişme sürecine bağlı olarak Ahilik önce lonca yapılanmasına, XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Gediklere dönüşür. Bu dönüşüm tarikat fütüvvetnâmelerine benzer şekilde farklı meslek erbabına, esnaf ve zanaatkâr gruplarına dair fütüvvetnâmelerin yazılmasına zemin hazırlar. Bunların içeriğinden, büyük ölçüde önceki yazılan Burgâzî, Seyyid Hüseyin ve Razavî'nin eserlerini kaynak olarak kullanmakla birlikte, âdab ve erkân anlatımının, hitap ettiği esnaf zümresini dikkate alacak şekilde tertip edildiği anlaşılmaktadır (Şen,

1117

* Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, mehmettarikaya@sdu.edu.tr.

Bir Aruz Uygulaması Olan Meddin El Yazmalarında Hareke veya Harfle Gösterilmesi ve Medli Sözcüklerin Çeviri Yazıda İmlası

Bünyamin TAŞ*

Giriş

Hareke ve harflerin, Arap harfli Türkçe manzum el yazmalarında sözcüklerin mutlak ses karşılıklarını göstermenin yanında aruz uygulamalarına işaretten de kullanıldığı bilinen bir durumdur. İmaleli “e” sesinin, sözcüğün orta, son veya bir ünsüzden sonra geldiği ilk hecelerinde elif (l) harfi ile yazılması bu durumun en yaygın bilinen uygulamalarındandır (Köksal, 2009). Ahmedî'nin *İskender-nâme*'sine ait bir el yazmasından alınan aşağıdaki ilk beyitte bu durumun nasıl uygulandığı görülmektedir. Metinde, dize başlarında yer alan “senüñ” sözcüklerinin ilk hecesindeki imaleli “e” sesini göstermek için elif (l) harfi kullanılmıştır. Normalde bu hecenin elif (l) harfi olmaksızın yazılması beklenirdi. Aynı şekilde *Sübeyl ü Nev-bahâr*'a ait el yazmasından alınan aşağıdaki ikinci beytin ilk dizesinde bulunan “yine” ve ikinci dizesinde bulunan “nite” sözcüklerinin yazımında da imaleli “e” seslerini göstermek için elif (l) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Bu hecelerde ise normalde “e” sesini karşılamak üzere he (e) harfinin kullanılması beklenirdi:

* Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bunyamintas@aksaray.edu.tr.

Yûnus'a Tapduk u Saltuk u Barak'dan (mı)dur Nasîb? Metinler ve Tarihî Kaynaklar Işığında Yûnus Emre-Barak Baba İlişkisi

Orhan Kemâl TAVUKÇU*

Giriş

Yûnus Emre'nin yaşadığı çağ, bir dizi talihsiz hadisenin ardından Anadolu Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesinden çekildiği sancılı yıllara tekabül etmektedir. Yûnus'un doğumundan üç yıl önce, Selçuklu Devleti'nin önde gelen hükümdarlarından Sultan Alâeddin Keykubad, ramazan bayramında elçilere verdiği bir ziyafette yediği av etinden zehirlenerek ölmüş¹ (31 Mayıs 1237); bundan üç yıl kadar sonra patlak veren Babai İsyanı, Kırşehir yakınlarındaki Malya Ovası'nda güçlükle bastırılmıştır (1240). Devleti ciddi anlamda zayıf düşüren bu gelişmeler, 1243 yılında Moğollarla karşılaşan Selçuklu ordusunun uğradığı hezimetini de bir ölçüde açıklayabilir. Köseadağ yenilgisiyle başlayan ve inişli çıkışlı bir seyirle, yaklaşık yüz yıl

* Prof. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, okemaltavukcu@yahoo.com

1 Bu olay özellikle Ahiler ve Türkmenler için bir dönüm noktası olmuştur. Zira Alâeddin Keykubad, tıpkı babası ve dedesi gibi, ahileri himaye etmiş; böylece ahilik, başta Konya olmak üzere Kayseri, Sivas, Erzurum, Denizli gibi önemli şehirlerde yayılma imkânı bulmuştur. “Ancak Alâeddin Keykubad'ın öldürülmesi ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta çıkmasıyla işler tersine dönmüştür. Zaten babasına muhalif bir şahsiyet olan yeni sultan, babasının icraatlarına karşı olduğu gibi onun dostlarına da pekiyi gözle bakmamış, dolayısıyla her geçen gün biraz daha büyüyen abilerin nüfuzunu da ortadan kaldırmaya çalışmıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bu amaçla tabkikat başlattığı, Abi Evren ile etrafındaki abileri tutuklattığı, Türkmen zümreleri üzerinde yoğun bir baskı kurmaya çalıştığı ve çok sayıda Abi ile Türkmen'i öldürttüğü bilinmektedir.” (Akkuş, 2018: 616).

Edebî Eserlerin Dünyası ve Eski Edebî Metinlerimizi Okuyup Anlama Üzerine Bir Değerlendirme

Mertol TULUM*

Önce Söz Vardı

(Büyük söz ustası Sinan Paşa'nın şiir dilinden)

Söz

Enîs-i derdimendândır sehun bil

Celîs-i müstemendândır sehun bil

Dertlilerin yoldaşdır söz, bil

Düşkünlerin koldaşdır söz, bil

Sehun, sâkîsi mahmûrân-ı aşkın

Sehun cüllâbı rencûrân-ı aşkın

Söz aşk mahmurlarına içki sunucu

Söz aşk hastalarına şerbet, sağaltıcı

Sehun cism-i cihânın oldu cânı

Sehun bâğ-ı dilin âb-ı revânı

Söz oldu cihan cisminin rubu

Söz gönül bağının akar suyu

* Prof. Dr. (Emekli, İstanbul Üniversitesi).

Bir Hoyratın Türkçesi

Vahit TÜRK*

Boynu büküktür gülün,

Feryadı yok bülbülün.

Göğü bayraksız ilin

Yeli zehir esiptir.

(N. Y. Gençosmanoğlu)

Kerküklünün derdini, sevincini, hüznünü, kederini ifade aracı olarak kullandığı, anlam yükü doldurulmuş, genellikle dört mısralık bir şiir türü olan hoyratı Nefi Demirci; “Cinaslı, yedi heceli, mani tarzında, bir anlamı olan, kendine öz makamlarla hoyratçılar tarafından çağrılan (söylenen) bir çeşit, Kerkük Türklerine özgü halk şiirleridir.” biçiminde tanımlar (Demirci-tarihsiz¹).

Bu yazıda hoyratların edebî yönü ya da anlam yükü üzerinde durulmadı, yalnızca bir hoyrattaki bazı kelimeler hem tarihi derinlikleri hem de coğrafi genişlikleriyle değerlendirilmeye çalışıldı. Irak Türklüğü, bilindiği üzere, Türkçe coğrafyasının güney sınırındadır. Abbasilerden başlayarak değişik zamanlarda çeşitli Türk kitleleri bu coğrafyaya yerleşmişler, ancak bölgenin kalıcı olarak Türkleşmesi ve Türkçenin vatanı durumuna gelmesi Büyük Selçuklular çağında olmuştur. Azerbaycan Türkçesinin bir uzantısı olarak değerlendirebileceğimiz bu bölgede kullanılan Türkçe, çeşitli ça-

* Prof. Dr. İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, vahitturk1@hotmail.com.

1 Hoyratların ve maninin alındığı Mum Kimin Yanan Kerkük adlı kitabın baskı tarihi yoktur.

Peyami Safa'nın Romanında Bir Eksen Kayması: Cumbadan Rumbaya'da Doğu-Batı Uzlaşısı

Güler UĞUR MELİKOĞLU*

Peyami Safa'nın Server Bedi müstear ismiyle yazdığı *Cumbadan Rumbaya* romanı ilk olarak 18 Ağustos 1935 tarihinde Tan Gazetesinde tefrika edilmeye başlar ve 134 sayı devam eder. (Yıkan, 2002). Romanın ilk baskısı 1936 yılında, ikinci baskısı ise 1974 yılında yapılmıştır. Roman 414 sayfadır ve 2 ana bölüm ile 18 alt bölümden oluşur. Birinci bölüm, 9 alt bölümden (1. Karagümrüğün Deli Cemilesi, 2. Modern Hayatın İcapları, 3. Kiracının Genç Oğlu, 4. Karagümrük'ten Büyükdere'ye, 5. Tahsin Bey'in Teklifi, 6. Balo, 7. Ya Selim, Ya Tahsin!, 8. Selim'in Babası, 9. Selim'le Bir Saat); İkinci bölüm, 9 alt bölümden (1. Medeniyet Hocası, 2. Selim'in Mektubu, 3. Prenses'in Daveti, 4. Tahsin Bey'in İtirafı, 5. Nail Bey'in Ziyareti, 6. Bir Hastanın Şüpheleri, 7. Bir Buhran Gecesi, 8. Ayrılırken..., 9. Günü Gelince....) oluşur. İki ana bölüm, mekân değişimini göstermesi sebebiyle bir fasılın kapanıp bir fasılın açıldığı izlenimini uyandırır. Roman her ne kadar Server Bedi imzasıyla ilk neşrini yapmış olsa da Çilem Tercüman (2012) ve Fatih Sakallı (2005) gibi araştırmacıların da dikkat çektiği üzere, sıradan bir popüler roman olmanın ötesinde niteliklere sahiptir. Server Bedi müstear adıyla yazdığı eserleri geçim kaygısıyla yazdığı, bu sebeple de edebî iddia taşımadıkları hem Safa'nın¹ kendisi

* Arş. Gör. İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, g.ugur@iku.edu.tr.

1 “- Kendinizle Server Bedi arasındaki farkı izah eder misiniz? Server Bedi benim müsveddemdir. Üstünde az düşündüğüm, az çalıştığım, mesuliyetten nefsi beraat kazandırmak için kullandığım bir maişet imzası...” (Tekin, 2003: 25-26).

Bâkî'nin Gazellerine Redif Üzerinden Bir Bakış

Yağrız YALÇINKAYA*

Giriş

Redif klasik Türk şiirinin ahenk ve mana bakımından yapıtaşlarından biri konumundadır. Sözlük anlamı “arkadan gelen” olan redif terim olarak kafiyenin revî harfinden sonra gelen harf, ek ve kelimeleri karşılamaktadır (Dilçin, 1997: 68). Reviden sonra gelen bu unsurların aynen tekrarı demek olan redif, Arap edebiyatında çok görülmezken Türk ve Fars edebiyatında daha çok teveccüh görmüştür (Tahirü'l-Mevlevî, 1994: 80).

Bilhassa Türk şiirinde redif çok sevilmiş, şiirin mühim unsurlarından biri olmuştur. Redif ile yazılan şiirler kendine has bir terim ile “müreddef” olarak adlandırılmıştır. Manzumede dikkatleri üzerine çeken öge olan redifler bazı şiirlere de ad olmuştur. *Necâti Bey'in “döne döne”, Hayâlî Bey'in “bilmezler”, Şeybülislam Yabyâ'nın “gönül”, Nedim'in “kafir” redifli gazellerinde redifler söz konusu gazelleri adlandırma da kullanılmıştır. Ahmed Paşa'nın “kerem” redifli kasidesi “Kerem Kasidesi”, Fuzûlî'nin “su” redifli kasidesi “Su Kasidesi”, Bâkî'nin “sünbül” redifli kasidesi “Sünbül Kasidesi”, Sünbülzade Vehbi'nin “sühan” redifli kasidesi “Sühan Kasidesi” olarak anılmaktadır (Özcan, 2007: 524).*

Şiirin hem ahengine hem de manasına katkıda bulunan bir unsur olan redifi mahir bir şekilde kullanabilmek şairler için bir hüner göstergesi durumundadır. Redif

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, y.yalcinkaya@iku.edu.tr.

Hasibî Mahlaslı Rüstem Paşa-zâde Hüseyin Efendi'nin Mısır'dan İstanbul'daki Yârâna Gönderdiği Manzum Mektubu*

Sadık YAZAR**

*İlmi ciddiyeti ve titizliğini her zaman örnek aldığım
kıymetli hocam M. Fatih Köksal'a saygularıyla...*

Giriş

Osmanlı'nın son dönemindeki çalışmalar da dâhil olmak üzere yüz yılı aşkındır devam eden Türk edebiyatı tarihine yönelik araştırmalar, son 20-30 yıla kadar büyük oranda başat/merkez metinler üzerinden yürütülmüştür. Muhtelif sebeplerden ötürü, kültür ve edebiyatı başta olmak üzere Osmanlı dönemi, uluslararası düzeyde uzun süre ciddi bir ilgi görmeyip Arap-Fars kültür ve edebiyatı araştırmaları yanında üvey evlat muamelesi gördü. Ulusal düzeyde ise bu dönem kültür ve edebiyat tarihi, yakın zamanlara kadar bilimsel çalışmalarda yeterli ilgiyi görmediği gibi uzman

* Bu makalenin son hâlini almasında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, III. Murad devri kültür ve edebiyat geleneği konusunda doktora tezini yapmakta olan Uğur Öztürk'ün önemli katkıları olmuştur. Çalışmamdan haberdar olduğu andan itibaren konuyla ilgili tüm bildiklerini benimle paylaşma lütfunda bulunduğu gibi neşredilmeden evvel çalışmamı baştan sona okuyup makalenin daha hatasız ve eksiksiz bir hâl almasını sağlamıştır. Kendisine çok teşekkür ederim. Aynı şekilde kıymetli öğrencim Rumeysa Bayram da makaleyi okuyup önemli tashihler yapmış ve çalışmamı geliştiren önemli değerlendirmelerini benden esirgemiştir. Kendisine teşekkürü borç bilirim.

** Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zyazar@gmail.com.

Klasik Türk ve Fars Şiirlerinde Ortak Bir Deyim: Rîş-hand (Sakalına Gülmek)

Ozan YILMAZ*

Giriş

Türkçe ile Farsça arasındaki deyim ortaklığının kökeni çok eskilere dayanır. Horasan coğrafyasında Türklerle Farsların uzun süre bir arada yaşaması, bu iki dille oluşturulan dil ve edebiyatı büyük ölçüde etkilemiş, ifade benzerlikleri ortaya çıkmıştır. Bilhassa XII.-XIV. yüzyıllarda Türk düşüncesinin edebiyata yansması büyük ölçüde Farsça yoluyla olmuş, Farsça yazmak Türk müellifler arasında bir tür gelenek hâline gelmiştir. Böylece Türk'ün zekâsı ve hayata bakış açısını yansıtan birçok kalıp ifade Farsçada yer bulmuş, Farsçadaki bu tür kalıp ifadeler bazen aynen bırakılıp bazen de Türkçeye çevrilerek Türk edebiyatına geçmiştir. Prof. Dr. M. Fatih Köksal hocanın tabiriyle “Tıpkı arkaik kelimelerde olduğu gibi bu türden deyimleri de doğru tespit etmek; ister edebî, ister tarihî olsun, bütün metinleri doğru anlama ve aktarabilme meselesinde önemli bir husustur” (2001: 128).

Böylesi kalıp ifadelerden biri de “rîş-hand (sakalına gülmek)” deyimidir. “Kaba, biçimsiz, tuhaf görünen bir sakalı alaya alıp gülmek” manasının yanı sıra sakal yüz-

* Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, oyilmaz@sakarya.edu.tr; Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, ozan.yilmaz@manas.edu.kg. Akademik çalışmalarımı “Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Programı (GEBİP-2019)” kapsamında destekleyen Türkiye Bilimler Akademisi'ne (TÜBA) teşekkür ederim.

Nazar Pratiklerinde Üzerliğin Kullanımına Dair Bazı Düşünceler*

Meltem YILMAZ**

Giriş

Nazar, canlı veya cansız varlıklara zarar veren manevi bir kuvvet olarak nitelenir. Hemen her toplumda yaygın olan bu kuvvetin, genellikle haset, gıpta, özenti, aşırı sevgi gibi duygularla ortaya çıktığı düşünülmektedir.¹ Halk arasında bilhassa sağlık, güzellik, başarı, zenginlik, verimlilik gibi belirli üstünlükleriyle dikkat çeken varlıkların, göze geleceklerine dair bir inanç bulunmaktadır. Nazar pratiklerinin, söz konusu inançlar ekseninde oluşturulduğu söylenebilir. Pratik kavramı ile nazar etrafında şekillenen inanç, örf, âdet, uygulama gibi kültürel faktörlerin hepsi kastedilmektedir (Acıpayamlı, 1962: 14).

Nazar pratiklerini, koruyucu ve sağaltıcı olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Söz konusu pratikler, nazardan korunmak ve nazarın etkisiyle oluştuğuna inanılan hastalıkları sağaltmak için uygulanmaktadır.

* Bu çalışma yayıma hazırlanmakta olan *Türk Halk Kültüründe Üzerlik* adlı kitap çalışmasından üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yilmazmeltem5@gmail.com.

1 Nazar inancının muhtelif kültürlerdeki yaygınlığına dair görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Dundes, 1981: 257-312.

Osmanlı'da Kıımız

Hasan YÜKSEL*

Osmanlı'nın kuruluş devri bir muamma, bu döneme ait birinci elden kaynaklardan mahrumuz. Ahmedî, bazı Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanlar ile Yazıcızade, Şükrullah, Ruhi ve Neşri gibi ilk dönemi konu edinen kroniklerin muhtevası da pek yeterli ve aydınlatıcı olduğu söylenemez. Menşeleri, Anadolu'ya geliş tarihleri, nereden geldikleri ve hatta Osman Gazi'nin ismi bile tartışma konusu¹. Bu kroniklerin ekserisinde Ertuğrul Gazi ve beraberindekiler, İslam öncesine ait kültür ve zihniyetini terk etmiş veya unutmuş; din-i İslam'ın rükünlerine ve şartlarına bağlı iyi birer savaşıç olarak tasvir edilirler. Bugünkü Türk tarihçilerinin genel kabulü de bu yöndendir (İmber, 2000: 39-71).

Ancak bu tasvir ve söyleme aykırı birçok emare de vardır. Osman Gazi'ye biat merasimlerinde Oğuz töresi icabı kıımız içildiğine dair kayıtlar bu aykırı emareler arasında göze çarpmaktadır. Burada bu kayıtlar ele alınacak ve daha sonraki devirlerde gerçekten Osmanlı sarayında ve toplumunda kıımız üretildiği ve içildiğine dair rastlanılan diğer kayıtlar sergilenip irdelenecektir.

Kısırak sütünden yapılan kıımız² başta Türkler olmak üzere Orta Asya kavimleri arasında kadimden beri içildiği ve özellikle düğünlerde, ayinlerde ve eğlencelerde çok kullanıldığı bilinmektedir. Mesela Kazakların ölünün ardından ölü aşı denilen

* Prof. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, pirhasan@gmail.com.

1 Bu tartışmalar için bk. Gökbilgin, 1988: 432-433; konu etrafında yapılan tartışmalar üzerine daha tafsilatlı bir çalışma için bk. Özel ve Öz, 2000.

2 Bu içkinin yapılışı, tarihesi, türleri yararları hakkında bk. Durmuş, 2014: 75-84.

PROF. DR.
**M. FATİH
KÖKSAL'A**
Armağan

TÂRİH-İ ARMAĞÂN

Bundan altmış yıl mukaddem feth için ilm kal'asın
Geldi bir Fâtih ki esb-i ilm anunla gemlenür

Şöyle benzersiz yaratmış Hak Te'âlâ fitratın
Bulsa Cem'le Cemlenür hem Rüstem'e Rüstemlenür

Himmetinden oldu âbâd hayli mekteb medrese
Lutf u cûdun görse şâyed Bermekî ebkemlenür

Hıdmet etmiş nesl-i peygamber için bin şevk ile
Rûz-ı mahşer dide-i şâh-ı rüsûl de nemlenür

Gölgesinden müstefiddür yazmalar mecmû'alar
Olsa mahrûm gayretinden Yâ Kebikeç semlenür

Şâ'ir-i nâdidedür hem etseler şîrin taleb
Geh Nedîm'e nazlanur gâh Bâkî'ye vermelenür

Eksik olmaz bardağından çay denen iksîr-i aşk
Gâlibâ dil hânesinde nâr-ı gamla demlenür

Bunca yıl ahbâbının derdiyle dökmüş gözyaşı
Minnet-i ahbâbı da şol tuhfede şebnemlenür

Öyle *bir haşmetle* çıkmış kim gören lebbeyk okur
Armağan-ı Fâtih'in her katresi zemzemlenür {2021}

Ömür Ceylan

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7471-53-4

9 786257 471534